

Ekologisen jälleenrakennuksen haaste

Globaalin finanssikriisin jälkeinen ja eurokriisin leimaama 2010-luku oli Euroopassa menetetty vuosikymmen.

Ensinnäkin vuosikymmen menetettiin taloudellisesti. Kriisihoidossa hegemoniseksi nousseesta talouskuripolitiikasta muodostui lopulta maanosalle kasvun este. Euroalue vajosi sitkeään taantumaa, jossa investoinnit talouskasvuun ja hyvinvointiin jäivät niukoiksi, vaikka tukena oli Euroopan keskuspankin (EKP) määrällisen helpottamisen ohjelmat. Niissä EKP osti massiivisesti valtioiden joukkovelkakirjoja ja arvopapereita mahdollistaakseen samalla myös anteliaan korkopolitiikan.

Toiseksi vuosikymmen menetettiin sosiaalisesti. Talouskurista seuranneet leikkaukset julkiseen sektoriin ja toimeentuloturvaan iskivät pahiten sosioekonomisesti heikoimmassa asemassa oleviin väestöryhmiin, erityisesti kriisimaissa mutta myös eurokriisistä vähemmän kärsineissä pohjoisten valtioissa. Kolmanneksi 2010-luku oli menetys kylmän sodan jälkeiselle, keskustavasemmiston ja -oikeiston vaalimalle liberaalidemokraattisen konsensuksen ideaalille. Sen tarjoama taloudellisen hallinnan malli vastasi heikosti kriisiytyneen talouden olosuhteisiin, ja talouskuripolitiikkaan sitoutumalla se ruokki sosiaalista maaperää konsensuksen rikkoneelle äärioikeistolle. Sen sijaan että poliittinen keskusta olisi kyennyt ratkaisuilleen haastamaan äärioikeiston nousua, se kääntyi usein myötäilemään sen politiikkaa.

Näitä kolmea menetetyn vuosikymmenen talouskuripoliittikkaan kytkeytyvää seurausta on käsitelty laajasti yhteiskuntatieteellisessä kirjallisuudessa. 2010-luku oli kuitenkin menetetty vuosikymmen vielä yhdestä tärkeästä – ja ehkä lopulta kaikkein tärkeimmästä – syystä: valtiot eivät saaneet sen aikana käynnistettyä kestävyysmurrosta, joka toden teolla hillitsisi ilmastonmuutosta ja muita vakavia ympäristökriisejä.

Toki ympäristöpolitiikassa otettiin talouskurin vuosikymmenellä myös edistysaskelia. Esimerkiksi vuonna 2015 solmittiin historiallinen Pariisin ilmastopöytäkirja, jonka kirittämänä valtiot ovat kiristäneet päästövähennystavoitteitaan. Silti ilmastopäätökset ovat jatkaneet kasvuaan, luonnon monimuotoisuuden tilanne heikkenee ja monet muut merkittävät ympäristöongelmat pahenevaa, eikä ”nopealle, laaja-alaiselle ja ennennäkemättömälle yhteiskunnalliselle muutokselle” ole syntynyt riittävää tahtotilaa (IPCC 2018). Koska ympäristötavoitteiden saavuttamisen aikaikuna on kapea, on yhteiskuntien seuraavan parin vuosikymmenen aikana toteutettava suunnitelmallinen ja kaikkia yhteiskunnan sektoreita koskeva kestävyysmurros, jota on suomalaisessa ympäristötutkimuksessa kutsuttu ekologiseksi jälleenrakennukseksi (BIOS 2019).

Tarkastelumme kiinnittyy tässä luvussa niin sanottuun ympäristövaltiotutkimukseen. Ympäristövaltiot ovat moderneja teollisia valtioita, joissa ympäristöpolitiikalla on vahva institutionaalinen asema ja joita pidetään usein lupaavimpina toimijoina toteuttamaan kestävyystoimia. Ympäristövaltiot, joiden joukkoon myös Suomi kuuluu, ovat viime vuosikymmeninä tarttuneet moniin ympäristöongelmiin menestyksekkäästi, mutta viime kädessä kestävyystavoitteet ovat jääneet niissä alisteiseksi talouskasvua tavoittelevalla talouspolitiikalle. Tästä syystä ne eivät ole saaneet liikkeelle laajamittaista kestävyysmurrosta, joka pureutuisi syvällisesti nykyisen talousjärjestel-

män perustana olevaan, kestävämpään yhteiskunnalliseen aineenvaihduntaan (ks. Haberl ym. 2019) eli energian ja resursien käyttöön.

Tässä luvussa esitämme, että taluskuri on este laajamittaiselle ekologiselle jälleenrakennukselle, koska se kiinnittää ympäristövaltioiden ja niiden talouspolitiikan huomion kapeisiin taloustavoitteisiin sen sijaan, että taloutta ohjattaisiin kestävyysmurroksen vaatimusten mukaisesti. Luvussa pureudumme siihen, miten ympäristöpolitiikan asema muuttui taluskurin vuosikymmenellä yleisesti mutta etenkin Suomessa. Esitämme myös, että kestävyysmurroksen onnistumisen edellytyksenä on talouspolitiikan tärkeysjärjestyksen muutos: talouspoliittiset hallintastrategiat, jotka pakottavat valtioita yksipuolisesti taluskuriin ja talouskasvun tavoitteluun, on korvattava ekologisella siirtymäpolitiikalla. Siinä päähuomiona on talouden suunnitelmallinen ohjaaminen siten, että valtiot voivat muuttaa yhteiskunnallisen aineenvaihduntansa perustat toteuttamalla jälleenrakennustoimia yhteiskunnan eri sektoreilla.

Luvun aluksi käsittelemme ympäristövaltioiden kehityksen pääpiirteitä ja perustelemme, miksi ne eivät ole kyenneet riittävän laajamittaiseen kestävyysmurrokseen. Seuraavaksi kuvaamme kestävyystavoitteiden mittakaavan ja esittelemme ekologisen jälleenrakennuksen idean. Tämän jälkeen tarkastelemme suomalaisen ympäristövaltion ja kilpailuvaltion yhdistelmää, minkä jälkeen tutkimme tämän yhdistelmän toteutumista Juha Sipilän hallituksen 2015–2019 politiikassa. Sitten hahmottelemme päällinjat ekologiselle siirtymäpolitiikalle, joka tarjoaa vaihtoehdon taluskuriin nojaavalle vihreälle kasvustrategialle. Lopuksi tiivistämme artikkelimme pääsanoman sekä pohdimme ekologisen jälleenrakennuksen mahdollisuutta viimeaikaisten talouspoliittisten suunnanmuutosten valossa.

Ympäristövaltioiden tavoitteet alistuvat talouskurille

Niin sanotussa ympäristövaltiotutkimuksessa on keskitytty teollistuneiden valtioiden kykyyn hillitä pahenevia ympäristöongelmia (Eckersley 2004; Duit, Feindt & Meadowcroft 2016). Valtiot ovat tärkeitä toimijoita, joilla on resurssit, kyky ja oikeutus ohjata ympäristökriisin hillitsemiseksi tarvittavaa yhteiskunnallista muutosta riittävässä mittakaavassa ja aikataulussa (Duit, Feindt & Meadowcroft 2016; Eckersley 2020). Ympäristövaltioilla tarkoitetaan liberaalidemokraattisia valtioita, joiden toiminnoista, hallinnosta ja instituutiosta merkittävä osa suuntautuu yhteiskunnan ympäristöön kohdistamien paineiden ehkäisemiseen ja hillintään (Duit, Feindt & Meadowcroft 2016; Hausknost 2020). Keskeisimmäksi ympäristövaltioiden rakenteelliseksi jännitteeksi tutkimuskirjallisuus nostaa jatkuvan talouskasvun ja ympäristötoimien välisen suhteen (esim. Eckersley 2020; Koch 2020). Jännite on ratkaistava tavalla tai toisella, jotta kestävyystavoitteisiin voidaan päästä.

Suomi, jota usein pidetään muiden pohjoismaiden ohella ympäristöpolitiikan edelläkävijänä (esim. Jänicke 2005), on malliesimerkki ympäristövaltiosta. Suomen vahvuudeksi on katsottu ympäristölainsäädännön ja -politiikan suunnittelun pitkäjänteisyys, jossa asiantuntijuudella on keskeinen rooli (Koskimaa, Rapeli & Hiedanpää 2021). Pitkäjänteisyys nojaa yhtäältä EU:n ympäristöpolitiikkaan, joka tuottaa valtaosan kiristyvistä ympäristöpoliittisista raameista, ja toisaalta valtionhallinnon eri tasoilla toimiviin asiantuntijoihin, joiden vastuulla on kansallinen ympäristöpolitiikan valmistelu. Pitkäjänteisyyttä on tuettu sidosryhmäosallistamisella ja esimerkiksi ilmastolailla, joka on helpottanut ilmastopolitiikan suunnittelua ja seurantaa (mt.). Näin on luotu suomalaiselle politiikalle tunnusomaista konsensusta, ympäristöpoliittista jatkuvuutta, johon poliitikkojen, teollisuuden ja kansalaisten on täytynyt asteittain sopeutua.

Ympäristövaltioiden tähänastinen kehitys voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen (vrt. Hausknost 2020, 27–30). 1970-luvulta 1990-luvun alkuun kestäneessä ensimmäisessä vaiheessa ympäristökysymykset nousivat osaksi valtiotason päätöksentekoa kansalaisten ja ympäristöliikkeiden painostuksesta. Toisen maailmansodan jälkeisen nopean teollisen kasvun negatiiviset vaikutukset alkoivat näkyä ympäristössä, ja ne vaaransivat ihmisten elämänpiiriä ja hyvinvointia. Ensimmäisessä vaiheessa ympäristövaltiot keskittyivät yhtäältä saasteiden kontrollointiin ja toisaalta lajien suojeluun. Toimillaan valtio osoitti, että se kykeni laittamaan saastuttajia kuriin ja siten ratkaisemaan ympäristöongelmia – ja vieläpä kasvavan kapitalistisen talouden maailmassa.

Toisen ympäristövaltiovaiheen muodostaa 1990-luvun alun jälkeinen ajanjakso, jolloin ilmastonmuutos nousi laajemman keskustelun kohteeksi. Vaiheen aikana kansainvälinen ympäristöpolitiikka tiivistyi erityisesti YK:n koordinoimassa ilmastopolitiikassa, jossa valtiot on pyritty sitouttamaan tiukempiin ilmastotavoitteisiin. Vaiheelle keskeistä on ollut luottamus ekologiseen modernisaatioon ja vihreään kasvuun, joiden mukaan teolliset yhteiskunnat voidaan muuttaa kestäväksi ottamalla käyttöön vihreitä teknologioita ja markkinapohjaisia institutionaalisia ratkaisuja, kuten hiilen hinnoittelu (Hickel & Kallis 2019; Hausknost 2020).

Molemmissa vaiheissa edistytettiin ympäristöpolitiikassa. Samaan aikaan energian ja luonnonvarojen kulutus on kuitenkin kasvanut jatkuvasti ja niiden rinnalla myös globaalit kasvihuonekaasupäästöt. Biodiversiteetti on rapautunut laajalti. Useammat järjestäytyneiden yhteiskuntien toimintakyvyn kannalta kriittiseksi katsotut planetaariset rajat ovat joko ylittyneet tai uhkaavat ylittyä (Rockström ym. 2009).

Ympäristövaltiot onnistuivat siis puuttumaan sellaisiin ympäristöongelmiin, joiden torjunta ei vaatinut perusteellisia muu-

toksia yhteiskunnallisessa aineenvaihdunnassa ja vallitsevassa talousjärjestelmässä: talouskasvua pystyttiin tavoittelemaan entisiin tavoin. Kestävä kehitys haastoi taloudellisen toiminnan kestämyttä, mutta määrittyi lopulta vallitsevan talouskasvuparadigman mukaiseksi (Lähde 2013, 16–17).

Ympäristövaltioiden kolmannen vaiheen voi paikantaa ”talouskurin pitkään vuosikymmeneen”, joka sai alkunsa vuonna 2007 alkaneen globaalien finanssikriisin jälkeen. Tuolloin esitettiin kansallisia ja kansainvälisiä aloitteita, jotka tähtäsivät talouden ja ilmastokriisin yhtäaikaiseen ratkaisuun (Massa 2009; Toivanen & Järvensivu 2019). Tässä yhteydessä puhuttiin vihreästä elvytyksestä, vihreästä kasvusta ja vihreästä uudelleenjaosta (*green new deal*). Vaikka aloitteet poikkesivat radikaaliusteeltaan toisistaan, kaikissa tavoiteltiin talouden rakenteellista muutosta kohti kestävämpää perustaa. Monet valtiot suuntasivatkin kriisin alkutaipaleella elvytystä vihreisiin kohteisiin, erityisesti uusiutuviin energiateknologioihin (Tienhaara 2014).

Finanssikriisin pitkittyessä valtioiden huomio kääntyi kuitenkin muualle: ne valitsivat kriisin hoitovälineeksi talouskurin, ja vihreän rakenneuudistuksen saama huomio heikkeni. Teollistuneiden maiden osalta onkin arvioitu, että finanssikriisin jälkeen ei lopulta tapahtunutkaan merkittävää siirtymää vihreiden ratkaisujen rahoitukseen (Tienhaara 2018). Yhdysvalloissa presidentti Obaman vihreän elvytyksen tie katkesi lähimpiirin talouskurisuihtuksiin sekä teekutsuliikkeen radikalisoimien republikaanien talouskurivaatimuksiin ja ilmastopolitiikan vastustukseen (Russel & Benson 2014; Tooze 2021a). Isossa-Britanniassa talouskuri johti monen muun Euroopan maan tapaan ympäristönsuojeluun kohdistuviin leikkauksiin. Toisaalta budjetissa siirrettiin rahaa ilmasto- ja energiapolitiikkaan, jotka nauttivat sekä työväenpuoleen että konservatiivien kannatusta. (Russel & Benson 2014; Kirsop-Taylor, Russel & Winter 2020)

Euroalueella talouskuri johti ympäristöpolitiikan heikkene- miseen troikan apupakettien kohteena olevissa kriisimaissa, jos- kaan eurokriisistä vähemmän kärsineissä maissa tällaista heikke- nemistä ei ollut havaittavissa (Botetzagias, Tsagkari & Malesios 2018). EU:n osalta on puolestaan arvioitu, ettei talouskuri hei- kentänyt Unionin ympäristölainsäädäntötyön etenemistä. Siitä huolimatta esimerkiksi Euroopan komission huomio kääntyi ta- louskurin aikana selkeästi pois ympäristökysymyksistä (Burns, Eckersley & Tobin 2020; myös Epstein 2020). Ympäristöpoliti- ikan tutkija Charlotte Burns ja kumppanit (2020) arvioivatkin talouskurin kokonaisvaikutusta EU:ssa varsin pessimistisesti: talouskuri polarisoi jo ennestään niitä jäsenmaita, joiden talous- ja ympäristöpoliittiset kannat poikkesivat toisistaan, ja tämän vuoksi EU:n ympäristöpolitiikan toteuttamisen edellytykset heikentyivät pysyvästi. Unionin huippuvuosiksi jäivät 1990- ja 2000-lukujen ympäristöpoliittiset saavutukset.

Finanssikriisin jälkeisen menetetyn vuosikymmenen kehi- tys voidaan tiivistää niin, että mahdollisuuksista huolimatta valtiot eivät asettaneet tehtäväkseen laajaa kestävyysmurrosta vaan keskittivät tarmonsä talouskuriin. Ympäristövaltioiden kol- mas vaihe ei jäänyt merkityksettömäksi, sillä kriisin alussa esite- tetyt aloitteet toivat keskusteluun tarpeen ohjata taloutta pelkän yksilö- ja markkinakeskeisyyden sijaan (ks. Meckling & Allan 2020).

Tehtävänä seuraavaksi: ekologinen jälleenrakennus

Riittämättömäksi jääneiden ympäristötoimien tilanteessa nykyi- set koronakriisin runtelemat ympäristövaltiot ovat uuden, neljän- nen ympäristövaltiovaiheen kynnyksellä³. Tässä vaiheessa tehtä-

3 Kirjallisuudessa kolmanneksi vaiheeksi nimetään usein vielä toteutumaton sosioekologisen murroksen vaihe, jonka kaavaillaan alkavan, kunhan joko ympäristökriisit käyvät valtioille liian sietämättömiksi tai ne alkavat muusta syystä muuttaa politiikkansa suuntaa radikaalisti (ks. Hausknost 2020). Tällöin

vänä voi olla vain laajamittaisen kestävyysmurroksen toteuttaminen. Koska ympäristövaikutukset paisuivat paisumistaan myös talouskurin vuosikymmenellä, on urakka mittakaavaltaan valtava.

Kansainvälisen ilmastopaneelin IPCC:n määrittelemän 1,5 asteen tavoitteen saavuttamiseksi maailman päästöjen tulee seuraavilla vuosikymmenillä laskea ja maapallon nielujen kasvaa siten, että vuonna 2050 saavutetaan päästöjen ja hiilinielujen tasapaino. Tämän jälkeen päästöjen pitää kääntyä negatiiviseksi, jotta turvalliset elinolosuhteen maapallolla voidaan säilyttää. Toisin sanoen päästöjen oli käännyttävä jyrkkään laskuun vuonna 2020. Näin itseasiassa tapahtuikin – tosin ei valtioiden kiristyneen ilmastopolitiikan vaan koronapandemian seurauksena.

Historiallisen laajasti taloutta rajoittaneet pandemiatoimet leikkasivat globaaleja hiilidioksidipäästöjä 6,4 prosenttia koronan ensimmäisenä kalenterivuonna 2020 (Tollefson 2021). Kuvaavaa on, että ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi päästöjä on vähennettävä kuluvalle vuosikymmenellä keskimäärin 7,6 prosenttia joka vuosi – siis vielä reilusti enemmän kuin mitä päästöt laskivat koronan vaikutuksesta. Päästövähennystarve on huima, sillä parhaiten menestyneet ympäristövaltiot ovat toistaiseksi onnistuneet pudottamaan päästöjään vuosittain noin 1,4–2,9 prosenttia (Le Quéré ym. 2019). Lisäksi reilun seitsemän prosentin päästövähennystahti koskee vain globaaleja kokonaispäästöjä, mikä

ympäristövaltion katsotaan siirtyvän ”vihreän valtion” vaiheeseen, jossa valtion muut keskeiset tehtävät ovat alisteisia ekologisille tavoitteille (Eckersley 2020). Näkemyskemme mukaan puhe sosioekologisesta murroksesta ja vihreästä valtiosta jää liian helposti abstraktille ja periaatteelliselle tasolle, ellei se kytkeydy todellisiin muutoksiin kapitalistisissa talouksissa. Onkin syytä jäljittää nykyisen kestävyysmurroksen mahdollisuuden juuret juuri finanssikriisiin, koska se ja sitä seurannut vuosikymmen merkitsivät merkittävää käännettä nykypäivän kehityksestä. Näemme myös koronakriisin ja sitä ennen heränneen voimakkaan ilmastotietoisuuden mahdollisesti käänteentekeväksi hetkeksi ympäristökriisin hillinnässä ja talousjärjestelmän murroksessa. Siksi olemme nimenneet koronakriisin kestävyysmurroksen taitehetkeksi eli ympäristövaltioiden neljännen vaiheen aluksi.

edellyttää, että rikkaat ympäristövaltiot pudottavat päästöjään tätäkin nopeammin, jopa noin 10–15 prosenttia vuodessa (Anderson, Broderick & Stoddard 2020).

Myös maailman luonnonvarojen kulutuksen suunnan kääntäminen on todellinen urakka. Edellisen vuosisadan aikana luonnonvarojen kulutus kymmenkertaistui. Kulutus myös kiihtyi erityisesti 1970-luvun jälkeen (Krausmann ym. 2017) – siis samana aikana, kun ympäristöpolitiikka nousi tärkeäksi osaksi valtiotasoon päätöksentekoa.⁴ Suomi on osuva esimerkki ympäristövaltiosta, jonka luonnonvarojen kulutus on tehotonta ja kaukana kestävästä tasosta. Asukaskohtainen luonnonvarojen kulutus on Suomessa korkeampaa kuin Euroopassa keskimäärin ja jopa korkeampaa kuin Yhdysvalloissa tai Kiinassa. Suomen korkea materiaalinkulutus johtuu resurssi- ja energiantensiivisestä teollisuudesta sekä kotitalouksien korkeasta kulutustasosta (Vadén ym. 2019a). Onkin arvioitu, että päästäkseen kansainvälisten tiedepaneelien suosittamalle kestäväen käytön tasolle Suomen tulisi laskea luonnonvarojen kulutusta kolmannekseen nykyisestä (mt.). Resurssien käytön näkökulmasta Suomi on siis kaikkea muuta kuin mallioppilas: materiaalinkulutuksen vähentäminen on Suomelle poikkeuksellisen suuri haaste.

Kestävyystavoitteiden aikataulu ja mittakaava kuvastavat sitä, miksi ympäristötutkimuksessa puhutaan kokonaisvaltaisen yhteiskunnallisen muutoksen tarpeesta. Nykymuotoinen ympäristövaltioiden hallintastrategia on riittämätön tällaisen muutoksen toteuttamiseksi (mm. Eckersley 2020; Koch 2020). Ilmastokriisi, luonnonvarojen ylikulutus ja monimuotoisuuskriisi ovat haas-

4 Luonnonvarojen kulutuksen tarkastelu ei suoraan kerro erilaisten ympäristöongelmien, kuten luonnon monimuotoisuuskadon, tilanteesta, mutta se on tärkeä sijaismuuttuja, jonka avulla voidaan tarkastella yhteiskunnallista aineenvaihduntaa. Jos luonnonvarojen kokonaiskäyttö kasvaa, on käytännössä väistämätöntä, että esimerkiksi luonnon monimuotoisuus heikkenee monilla rintamilta. Laajaa "kiertotaloutta" ei myöskään ole mahdollista saavuttaa, jos materiaalisien kulutuksen volyyymi koko ajan kasvaa.

teita, jotka poikkeavat laadullisesti aikaisemmista ympäristöongelmista, ja sellaisina ne nostavat väistämättä myös yllä mainitun talouskasvun ja kestävyystavoitteiden ristiriidan pintaan. Yhteiskunnallisen aineenvaihdon perusteisiin saakka ulottuva kestävyysmurros vaatii valtioilta niin merkittävää suunnanmuutosta, että talouskasvun tavoittelu ei voi enää ensisijaisesti ohjata niiden toimintaa. Talouskasvun sijaan ympäristövaltioiden tulisikin asettaa talous- ja yhteiskuntapolitiikan tärkeimmäksi päämääräksi nopea kestävyysmurroksen toteuttaminen (Eckersley 2020).

Suomalaisessa monitieteisessä ympäristötutkimuksessa kestävyysmurrosta on lähestytty ekologisen jälleenrakennuksen käsitteellä (BIOS 2019). Ekologinen jälleenrakennus viittaa toisen maailmansodan jälkeiseen jälleenrakennukseen, jossa sodan raunioittama suomalainen yhteiskunta uudistui taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti. Jälleenrakennuksessa yhteiskunnallinen infrastruktuuri ja teollisuus uudistettiin määrätietoisesti samaan aikaan kun sosiaaliset reformit sosiaaliturvassa, terveydenhuollossa ja koulutuksessa loivat pohjan hyvinvointivaltiolle. Valtiolla oli tärkeä rooli talouspolitiikan ohjaamisessa, ja siinä korostuivat teollisten investointien edistäminen, täystyöllisyys ja tulonjakopolitiikka.

Jälleenrakennusvertauskuva avaa nyt tarvittavan muutoksen mittakaavaa ja ajallista ulottuvuutta: myös ekologisessa jälleenrakennuksessa on kyse koko yhteiskunnan läpäisevästä murroksesta, joka on toteutettava parissa vuosikymmenessä. Toisaalta historiallinen jälleenrakennus toimii muistutuksena siitä, että valtiolla voi olla merkittävä rooli yhteiskunnan suunnan määrittelijänä kollektiivisesti asetettujen päämäärien aikaansaamiseksi. Nyt edessä olevassa ekologisessa jälleenrakennuksessa tehtävänä on uudistaa yhteiskunnan keskeiset sosiotekniset järjestelmät – energiantuotanto, teollisuus, asuminen, liikkuminen ja ruoantuot-

tanto – siten, että voidaan luopua nopeasti mutta suunnitelmallisesti fossiilisista polttoaineista ja luonnonvarojen liikakäytöstä samalla, kun pidetään kiinni ihmisten tasa-arvoisesta mahdollisuudesta hyvän elämän edellytyksiin.

Talouskuria ja ympäristöpolitiikkaa suomalaisessa kilpailuvaltiossa

Näkemyksemme mukaan globaalin finanssikriisin jälkeinen aika tarjosi historiallisen mahdollisuuden talouden ekologiseen rakennemuutokseen, mutta valtiot valitsivat lopulta talouspolitiikkansa päähuomioksi talouskurin. Tämän vuoksi mitään syvälliseen kestävyysmurrokseen tähtäävää strategiaa ei päässyt muodostumaan. Miten tämä kehitys näkyi Suomessa? Vastauksen hahmottamiseksi on tarkasteltava suomalaisen ympäristövaltion ja niin sanotun kilpailuvaltion (Kantola & Kananen 2013) omaleimaisia piirteitä, jotka tulivat näkyväksi talouskurin vuosikymmenellä.

Samalla kun ympäristövaltiokehitys on Suomessa edennyt, perinteinen hyvinvointivaltio on joutunut purkamisen ja uudelleenorganisoinnin kohteeksi. Viime vuosikymmeninä Suomessa on siirrytty sodan jälkeisestä laajentuneen hyvinvointivaltion aikakaudesta ”jälkiekspansiiviseen hyvinvointivaltioon” (Julkunen 2017, 14–16), jolle on leimallista ”kasvattamisen ja rakentamisen sijaan reformointi, tehostaminen ja säästäminen” (Yliaska 2017, 57). Tällä on merkittävä ero edellä mainittuihin sodan jälkeisiin talouspoliittisiin painotuksiin, joissa korostuivat aktiivinen teollisuuspolitiikka, täystyöllisyyden ylläpito ja tasa-arvon vahvistaminen (esim. Sorsa 2017). Tämä talouslinja alkoi rakoilla 1970-luvun talousongelmissa, minkä seurauksena suomalainen talouspoliittinen eliitti hyväksyi Korpilammen konsensusena tunnetun linjan, jossa keskiöön nousivat julkisen talouden menokuri ja yritystoiminnan tukeminen (Outinen tässä kirjassa; Saari 2010).

1990-luvun laman iskiessä sodan jälkeinen hyvinvointimalli tuli lopullisesti haastetuksi. Aikaisemmilla vuosikymmenillä vielä varhaisvaiheessaan esiintyneet ja muun muassa elinkeinoelämän etujärjestöjen aktiivisesti ajamat talouspoliittiset ajatukset (Yliaska 2015, 115–119; Wuokko 2019) muotoutuivat laman syövereissä kilpailuvaltiomalliksi, jossa keskiössä oli julkisen talouden sopeuttaminen ja yritysten tukeminen erityisesti tutkimus- ja kehittämismäärärahoihin (Kantola & Kananen 2013). Elvytyksen sijaan ja synkstä lamatilanteesta huolimatta sovellettiin rajua talouskuria: julkista sektoria supistettiin ennennäkemättömästi leikkaamalla valtion menoja ja sosiaaliturvaetuuksia korkean työttömyyden ja heikon talouskasvun oloissa (Kantola & Kananen 2017, 13). Lisäksi kilpailumallissa työttömyys nähtiin ”rakenteellisena” siten, että se katsottiin voitavan ratkaista vain reformeilla, jotka pyrkivät lisäämään työn tarjontaa, kuten työttömyysturvan leikkauksilla. Kilpailukyvyyn takeena puolestaan pidettiin vientiyritysten tukemista. Siinä missä lamaa edeltävinä vuosikymmeninä viennin tuomaa talouskasvua jaettiin tasaisemmin, laman jälkeen tuloerot kasvoivat valtion panostaessa yrityksiin. (mt. 14.)

Kilpailuvaltion talouspoliittisen strategian tärkeimmäksi instituutioksi nostettiin valtiovarainministeriö ja sen harjoittama kehysbudjetointi. Valtiovarainministeriölle luovutettiin vastuu julkisen talouden suunnittelusta, ohjauksesta ja menokurista. Kehysmenettely kasvatti merkittävästi sen talouspoliittista valtaa suhteessa sekä muihin ministeriöihin ja julkiseen hallintoon että demokraattiseen päätöksentekoon. Valtiovarainministeriön virkamiehistä tuli merkittäviä talouspoliittisen keskustelun vaikuttajia, sillä ministeriön julkaisuilla ja kehysten laadinnalla on ohjattu sekä vaalikeskusteluja että hallitusten muodostamista ja toimintaa (Elomäki ym. 2016; Harjuniemi & Ampuja 2019).

Poliittisesta koostumuksesta riippumatta hallitukset ovatkin sitoutuneet valtionvarainministeriön budjettiraameihin, ja niitä

on sovellettu hallituskausien yli taloussuhdanteista riippumatta (Kantola & Kananen 2017; Sorsa 2017). Euroalueen velka- ja alijäämä säännöt ovat entisestään lujittaneet menokurin ja kehysmenettelyn merkitystä Suomessa, jossa kehysten sitovuutta on kunnioitettu kurinalaisesti (Mykkänen 2017, 119–121). Muutos Suomen julkisen talouden suunnittelussa kytkeytyi laajempiin kansainvälisiin uusliberaaleihin virtauksiin, joissa demokraattisten vaatimusten katsottiin kasvattavan julkista sektoria ja rahan käyttöä holtittomasti. Siksi talouspoliittista päätöksentekoa – ja valtioiden toimintaa ylipäätään – oli raamitettava demokratiasta riippumattomilla instituutiolla, säännöillä ja teknokraattisella asiantuntijuudella (Blyth 2017).

2000-luvulla kilpailuvaltion talouspolitiikan tärkeäksi raamittajaksi nousi julkisen talouden kestävyysvaje. Valtiovarainministeriön muotoilemana huoli kestävyysvajesta tarkoittaa, että säädetyn julkisin menoin ja annetuin veroastein julkisen talouden alijäämä kasvaa väistämättä samalla, kun Suomen huoltosuhde heikkenee eli väestö vanhenee ja työikäisten määrä vähenee (Sorsa 2017, 71). Koska kilpailuvaltiostrategian taustalla on ajatus, että veroja ei voida nostaa eikä lisävelkaa ottaa ilman, että suomalainen kilpailukyky heikkenee, jää politiikan tehtäväksi tasapainottaa julkistaloutta eli leikata julkisia menoja. Keskeisenä perusteena julkistalouden sopeutuskuurille on pidetty ylisukupolvista oikeudenmukaisuutta: julkisten menojen karsiminen takaa Suomen politiikan uskottavuuden kansainvälisesti, ja säästämällä varaudutaan kasvaviin menoihin tulevaisuudessa (mt. 72–74). Kymmeneksi miljardiksi arvioidun kestävyysvajeen oloissa 2000-luvun poliittista keskustelua ovatkin määrittäneet vaatimukset menoleikkauksista, rakenteellisista uudistuksista ja vientiyritysten kustannuskilpailukyyn parantamisesta. Lisäksi kaiken politiikan yllä on leijunut julkisen talouden velkaantumisen pelko. Asetelma on aktiivisesti pitänyt syrjässä mahdollisuu-

det keskustella lopulta paljon tärkeämmistä taloutta koskevista tehtävistä, kuten kestävyys siirtymän toteuttamisesta.

Kun ympäristövaltiokehitys yhdistyy edellä kuvatun kilpailuvaltiomallin kanssa, muotoutuu kansallisissa olosuhteissa toteutettava talouspoliittinen kasvu- ja hallintastrategia, joka saa raamin sa kansainvälisestä ympäristö- ja talouspoliittisesta sopimus- ja sääntöjärjestelmästä. Voisi ajatella, että Suomi on sitoutunut näihin molempiin esimerkillisesti: mielletäänhän Suomi usein sekä tiukan taloudenpidon että ympäristöpolitiikan mallioppi-laaksi. Tämä näkemys ei kuitenkaan siedä päivänvaloa. Suomi on kyllä sitoutunut kuuliaisesti euroalueen talouskurisääntöihin ja oli eurokriisin aikana Ison-Britannian ohella ainoa, joka toteutti talouskuria vapaaehtoisesti (Blyth 2017). Ympäristötavoitteiden mukaisesta politiikasta Suomi on kuitenkin ollut kaukana – tosin niin ovat olleet kaikki teollistuneet valtiot.

Tosiasiaa voikin sanoa, että Suomessa ympäristövaltion kehitys on jäänyt kilpailuvaltion tavoitteiden ja tärkeysjärjestyksien jalkoihin. Kun talouspolitiikasta puuttuu ekologisen jälleenrakennuksen kaltainen kokonaiskäsitys, päädytään politiikassa niin talouden kuin ympäristönkin kannalta ristiriitaisiin ja lyhytnäköisiin ratkaisuihin. Tätä asetelmaa kuvastaa Juha Sipilän vuosina 2015–2019 johtaman keskustan, kokoomuksen ja perussuomalaisten (vuodesta 2017 sininen tulevaisuus) hallituksen politiikka.

Talouskuria ja biotaloutta

Sipilän hallitusohjelmaa nimitettiin ”strategiseksi”. Strategisuus ei tosin tarkoittanut, että politiikan pohjana olisi ollut näkemys kestävyysmurroksen toteutuksesta. Sen sijaan hallitusohjelma vältti yksityiskohtaisten toimien määrittelyä ja keskittyi muutamaani keskeisiin taloustavoitteisiin, kuten julkisen talouden velan kasvun taittamiseen, työllisyysasteen nostoon ja kestävyysvajeen umpeen kuromiseen sekä erityisiin ”kärkihankkeisiin”. Tavoitteet

ja niiden mukaiset politiikan sisällöt sidottiin puolestaan tiukasti määriteltyihin julkisen talouden kehyksiin. (Elomäki ym. 2016.)

Hallituksen talouspoliittinen linja perustui voimakkaisiin julkisten menojen leikkauksiin, työntarjontareformeihin ja vienytyritysten tukemiseen. Leikkauspolitiikka sinetöitiin jo ennen vaaleja, kun valtiovarainministeriö julkisti näkemyksensä kuuden miljardin leikkauksista. Vaalikeskustelua hallitsivat puheet kestävyysvajeesta, julkisen velan hallitsemattomasta kasvusta ja ”Kreikan tiestä” (esim. Autto & Törrönen 2019). Lopulta hallitus sitoutui ohjelmassaan paikkaamaa kymmeneksi miljardiksi arvioitua kestävyysvajetta säästöillä, rakenneuudistuksilla ja julkisen sektorin leikkauksilla (mm. Elomäki ym. 2016). Voimakaimmat leikkaukset kohdistuivat sosiaalietuuksiin ja koulutus- ja tutkimusmenoihin (Seuri & Orjasniemi 2019). Leikkauksia Sipilän hallitus perusteli vetoamalla moraaliiin: leikkaamalla nyt säästettiin tulevat sukupolvet entistä kipeämmiltä leikkauksilta. Hallitus myös rinnasti julkisen talouden menot toistuvasti kotitalouksien velkaantumiseen ja velkaselvityksen uhkaan. (Autto & Törrönen 2019, 85–87.) Työn tarjontaa lisättiin heikentämällä työttömyysturvaa, alentamalla työn verotusta ja kättilöimällä työvoimakustannuksia alentanut kilpailukykysojimus, joka herätti laajaa vastustusta palkansaajissa (Seuri & Orjasniemi 2019; Autto & Törrönen 2019).

Tiukan talouskurin rinnalla Sipilän hallitus toteutti ristiriitaista ympäristöpolitiikkaa. Se kiinnittyi merkittäviin kansainvälisiin edistysaskeliin, kuten Pariisin ilmastosopimukseen ja sen ratifiointiin eduskunnassa. Sipilän johdolla Suomi myös peräsi EU:lta globaalia ”ilmastojohtajuutta”. IPCC:n syksyn 2018 vaikutusvaltaisen raportin jälkeen Sipilä kutsui kaikki eduskuntapuolueet koolle valmistelemaan yhteisen julkilausuman, jossa puolueet – perussuomalaisia lukuun ottamatta – sitoutuivat toteuttamaan 1,5 asteen mukaista ilmastopolitiikkaa. Samaan aikaan hallitus

kuitenkin ajoi ”talvisodan hengessä” kansainvälisen ilmastopolitiikan vastaista linjaa EU:ssa: metsäteollisuuden etujärjestöjen rinnalla se pyrki lieventämään EU:n maankäyttösektorin LU-LUCF-politiikan kiristyviä metsien käytön kestävyystavoitteita (Toivanen 2021). Tavoitteena oli säilyttää metsäpolitiikan päättävältä Suomessa ja vaikuttaa siihen, että Suomen kaavailemat lisähakkuut ja metsäbiomassan lisääntyvä energiakäyttö laskettaisiin edelleen kestäviksi, vaikka tieteellinen tutkimustieto osoitti päinvastaista (mt.).

Sipilän hallituksen talouskuripainotteinen ohjelma oli kotimaan ympäristötoimien osalta kokonaisuudessaan heikko. Se leikkasi luonnonsuojelusta ja kehitysyhteistyörahoituksesta sekä lisäsi ympäristölle haitallisia yritystukia, eikä suinkaan leikannut niitä, kuten ympäristötavoitteet edellyttäisivät (ks. SLL 2019). Toisaalta hallitus myös onnistui edistämään joitakin tärkeitä ympäristöpoliittisia uudistuksia. Merkittävin näistä oli kivihiihkielto laki, joka kielsi hiihen käyttämisen sähkön tai lämmön tuotannon polttoaineena vuoteen 2029 mennessä. Ympäristöjärjestöjenkin voimakkaasti ajamalla kieltolailla oli myös symbolista arvoa kansainvälisessä ilmastopolitiikassa (Järvensivu 2019). Tämäkään ilmastotoimi ei tosin ollut vailla ristiriitoja: hiiltä on voimaloissa korvattu Sipilän hallituksen suosimalla metsäbiomassalla, jonka ilmastovaikutukset ovat energiayksikköä kohden kivihiiheen verrattavat. Kivihiihkielto laki osoittaakin juuri järjestelmätason suunnitelmallisuuden puutetta: niin kauan kuin kivihiihtä korvataan muilla kuin polttoon perustumattomilla ratkaisuilla, ilmastoriskit ovat merkittävät (Vadén ym. 2019b).

Sipilän hallituksen politiikan materiaalsen suunnan voikin sanoa kiteytyvän biotalouteen. Biotalous ei toki ollut Sipilän hallituksen keksintö, vaan sen juuret ovat 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen kilpailuvaltion vaikeuksissa. Etenkin Nokian romahduksen jälkeen suomalaisten talousvisioiden huomio kääntyi

luonnonvara-aloihin. Metsäsektorin tulevaisuutta alettiin brändäämään ympäristöystävälliseksi biotaloudeksi, vaikka tuotannon kehityksen painopiste on ollut matalan jalostusarvon kemiallisessa puuteollisuudessa (Alhqvist & Sirviö 2019). Luonnonvarapainotus on herättänyt yllättävän vähän keskustelua, samalla kun esimerkiksi Suomen panostukset tutkimukseen ja kehittämiseen ovat pudonneet kansainvälisen kehityksen kelkasta (Niemi 2021). Sipilän hallitus kuitenkin nosti biotalouden näkyvästi politiikkansa keskiöön: se sai hallituksen kärkihankkeista eniten rahoitusta (300 miljoonaa euroa). Biotalouden kaavailtiin synnyttävän 100 000 työpaikkaa vuoteen 2025 mennessä. Toisin on käynyt: biotalouden työpaikat vähentyivät 2010-luvulla 15 000 työllisellä (Luke 2020).

Sipilän biotalousstrategian ongelmat selvisivät, kun tutkijat toivat laajasti esiin, että biotalouden taustalla olleet metsien lisähakkuut pienentävät niiden hiilinielua ilmastonmuutoksen hillinnän näkökulmasta tärkeällä aikavälillä ja lisäävät siten Suomen nettoilmastopäästöjä (Tutkijoiden julkilausuma 2017). Näin ollen hallituksen teollisuus-, energia- ja elinkeinopolitiikan keskiössä ollut biotalousstrategia tuli haastetuksi sekä kotimaassa tutkijoiden toimesta että EU:ssa edellä mainitun LULUCF-politiikan vuoksi (Toivanen 2021). Tutkijoiden ja hallituksen välinen metsäkiista oli osa laajempaa jännitettä, joka vallitsi tutkimustiedon ja hallituksen toiminnan välillä. Erääksi Sipilän hallituksen strategisen ohjelman ja johtamisen epäonnistumiseksi on laskettu se, että tutkimuksen ja tiedontuotannon tehtävänä oli arvioida politiikan tuloksia jälkikäteen eikä niinkään olla mukana auttamassa tavoitteiden, vaihtoehtojen ja keinojen valinnassa (Elomäki ym. 2016). Nopean kestävyys siirtymän ohjaamisen näkökulmasta tällainen suhtautuminen tutkimustietoon on tietysti hyvin ongelmallinen.

Osin parantuneen kansainvälisen taloussuhdanteen ja osin hallituksen omin keinoin se onnistui asettamisissaan talousta-

voitteissa, kuten työllisyysasteen nostamisessa ja velan ja bkt:n suhteen kääntämisessä maltilliseen laskuun. Sipilän hallituksen politiikka muistuttaa jo aikaisemmin mainitsemaamme kehitystä muissa Euroopan maissa, joissa talouskuri johti esimerkiksi ympäristöbudjetin leikkauksiin. Ympäristövaltiokehityksen sitkeyden vuoksi ympäristöpolitiikka ei kuitenkaan ottanut välttämättä merkittäviä taka-askelia, ainakaan yhden hallituskauden aikana. Tosin tämä sitkeys ei ole kummoinenkaan saavutus tilanteessa, jossa paikoillaan polkemisen sijaan pitäisi edetä harppauksin. Ilman harppauksia ympäristövaltiot säilyvät korkean energian ja luonnonvarojen kulutuksen sekä mittavien päästöjen valtioina.

Tiivistäen voidaan sanoa, että niin kauan kuin talouspolitiikkaa ohjaa ensisijaisesti talouskurin ja abstraktien taloustavoitteiden yhdistelmä, ei siihen voi sisältyä riittävää kokonaiskäsitystä kestävyysmurroksen tarpeista. Sipilän hallituksen politiikka kuvaa tätä yleistä ilmiötä suomalaisessa kontekstissa. Talouskuri vie valtioilta aktiivisen talouspoliittisen toimijuuden, eivätkä ne kykene rajoittamaan ympäristölle haitallista toimintaa riittävän tehokkaasti tai investoimaan ekologisen jälleenrakennuksen edellyttämällä tavalla. Kestävyysmurroksen edellytyksenä olisikin, että valtioiden olisi omaksuttava ympäristön reunaehdot ja kestävyysmurroksen toteuttaminen talouspolitiikkansa ennakoinnin, suunnittelun ja ohjaamisen keskiöön (vrt. Järvensivu & Toivanen 2018). Tämä on mahdollista ekologisella siirtymäpolitiikalla, jonka tarkasteluun siirrymme seuraavaksi.

Kasvustrategiasta ekologiseen siirtymäpolitiikkaan

Kestävyysmurroksen toteuttamisen ensisijaiseksi vaihtoehdoksi on ollut tarjolla vihreän kasvun (*green growth*) strategia. Se nojaa markkinapohjaiseen sääntelyyn, kuten päästökauppaan, ja toisaalta tutkimus- ja innovaatioisatsauksiin, joiden tavoitteena on tuottaa vihreän teknologian ratkaisuja (Hickel & Kallis 2019;

Meckling & Allan 2020). Nämä ominaisuudet tekevät strategiasta helposti yhteensopivan kilpailuvaltiomallin kanssa.

Vihreässä kasvustrategiassa on kuitenkin kaksi keskeistä ongelmaa. Ensinnäkin sitä ohjaa oletus siitä, että talouskasvu voidaan irtikytkeä (*decouple*) ympäristövaikutuksista kestävyystavoitteiden mukaisessa aikataulussa ja mittakaavassa. Irtikytkeä tarkoittaa, että taloudessa saavutetaan tilanne, jossa ympäristövaikutukset vähenevät samalla kun talous kasvaa (irtikytken tarkan tarkemmasta määritelmästä ks. Vadén ym. 2020). Tutkimus antaa kuitenkin tälle oletukselle heikosti pohjaa: sen mukaan irtikytkeä ei ole tapahtunut riittävän nopeasti, kattavasti tai pitkäkestoisesti (esim. Haberl ym. 2020; Vadén ym. 2020). Vaikka monet teolliset taloudet ovat kyenneet kuluneen vuosikymmenen aikana vähentämään hiilidioksidipäästöjään myös talouskasvun oloissa, on päästövähennystä vielä hyvin kaukana tarvittavasta, kuten jo yllä mainitsimme.

Luonnonvarojen kulutuksen osalta irtikytken haaste on vielä ilmastopäästöjäkin vaikeampi, sillä materiaalien käytön kasvu seuraa edelleen tiukasti maailman bkt:n kasvua. Viime vuosina suunta on jopa ollut irtikytken päinvastainen: luonnonvarojen kulutus on kasvanut taloutta nopeammin (Wiedmann ym. 2020). Tämän vuoksi ympäristötutkimuksessa esitetäänkin politiikan tavoitteeksi luonnonvarojen ja energian käytön suunnitelmallista vähentämistä (ks. esim. Hickel 2020; BIOS 2019). Resurssien käytön tehostaminen ei ole riittävä tavoite tilanteessa, jossa niiden kulutus on kestävämmällä tasolla ja kasvaa edelleen.

Toiseksi vihreän kasvun strategia ei sisällä riittäviä poliittisen ohjauksen työkaluja nopean kestävyysmurroksen toteuttamiseksi. Sen tärkeimmät työkalut, erityisesti päästökauppa ja teknologianeutraalit tutkimus- ja kehityssatsaukset, ovat kestävyysmurroksen toteuttamisessa tärkeitä, mutta eivät riittäviä.

Päästökauppa ja muu hiilen hinnoittelu rankaisevat fossiilista tuotantoa ja tekevät korkeapäästöisestä tuotannosta suhteessa epäedullisempaa. Tutkimus- ja kehittämisrahoitus puolestaan luo taloudellisia edellytyksiä uusille innovaatioille. Ne eivät kuitenkaan takaa, että innovaatiotoiminta ja sosioteknisten järjestelmien uudistaminen toteutuvat kestävyysmurroksen mukaisesti. Erityisen haasteen luovat järjestelmiin historiallisesti rakentuneet sosiaaliset, teknologiset ja taloudelliset polkuriippuvuudet, joiden purkamiseksi ja uudelleen luomiseksi riittävän nopeasti ja laajasti eri teollisuudenalojen ja sosioteknisten järjestelmien on uudistuttava koordinoitusti.

Vihreässä kasvussa talouspolitiikkaa hallitsevat abstraktit taloustavoitteet (bkt-kasvu, työllisyysaste, kestävyysvaje), ja siksi päädytään liian helposti lisäämään mitä tahansa tuotantoa, työtä ja kulutusta niiden sisällöstä ja ympäristövaikutuksista huolimatta – kuten esimerkiksi Sipilän hallituksen politiikan tarkastelu osoitti. Abstraktien taloustavoitteiden ensisijaisuus korostuu kasvuhakuisessa taloudessa entisestään kriisitilanteessa. Mikäli vihreässä kasvussa ensisijaiseksi kriisinhoitovälineeksi valikoituu talouskuri – kuten kävi talouskurin vuosikymmenellä – päädytään helposti ratkaisuihin, jotka heikentävät kestävyysmurroksen edellytyksiä.

Sosioteknisten järjestelmien uudistaminen ja muutokset työllisyydessä voivat olla kestäviä vain, jos ihmiset sitoutuvat niihin. Julkisen sektorin leikkaukset voivat korjata kestävyysvajetta lyhyellä aikavälillä, mutta pitkällä aikavälillä ne heikentävät kansalaisten hyvinvointia ja koettua asemaa jatkuvien muutosten virrassa. Julkista kulutusta voidaan hillitä, jotta kansainvälisten luottoloukkittajien usko julkiseen taloudenpitoon pysyy hyvällä tasolla, mutta samalla rampautetaan valtion kykyjä finanssipoliittiseen aktiivisuuteen. Työntarjontapolitiikkaa korostamalla saadaan mahdollisesti ihmisiä työmarkkinoille, mutta jos ihmiset eivät

työllisty mielekkäisiin ja ekologisesti kestäviin töihin, ei työllisyysasteen nosto auta edes julkisen talouden osalta kuin väliaikaisesti, puhumattakaan laajan kestävyysmurroksen läpiviennistä.

Ympäristövaltiot tarvitsevatkin vihreää kasvua voimallisemman talouspoliittisen strategian. Nähdäksemme seuraavat 10–30 vuotta tulee ymmärtää valtion ja kansantalouden ohjauksen ja suunnittelun tasolla *ekologisen siirtymäpolitiikan* aikakaudeksi. Olemme määritelleet siirtymäpolitiikan keskeiset periaatteet monitieteisen tutkimustyön tuloksena ja siten, että ne soveltuvat ensisijaisesti Suomen kansallisen politiikan ohjaamiseen⁵. Siirtymäpolitiikan avulla on mahdollista hahmottaa talouspoliittisia keinoja, joilla ympäristövaltiot voisivat siirtyä ekologisen jälleenrakennuksen vaiheeseen. Toisin kuin kilpailuvaltiomallissa, siirtymäpolitiikassa valtiolle asettuu aktiivinen investoijan, rahoittajan ja talouden toiminnan ohjaajan rooli. Siinä missä kilpailuvaltion päähuomio on jatkuvassa menokurissa, säästämässä ja julkisten rahavarojen niukkuudessa, siirtymäpolitiikka kiinnittyy talousteoreettiseen näkemykseen, jossa raha ei ole moderneissa talouksissa niukka resurssi. Sen sijaan niukkuutta on luonnonvaroista, työvoimasta, osaamisesta – ja myös poliittisesta mielikuvituksesta. Ekologisessa siirtymäpolitiikassa raha ei ole rajoite vaan työkalu viimeksi mainittujen yhteiskunnallisten resurssien mobilisoimiseksi siten, että ekologinen jälleenrakennus saadaan toteutettua (Järvensivu 2016.)

Siirtymäpolitiikka muuttaa talouspolitiikan tärkeysjärjestystä. Se hylkää ajatuksen, jonka mukaan valtion on ensin kasvatettava koko kansantaloutta, jotta muita tavoitteita – kuten turvallisuutta, sosiaalista oikeudenmukaisuutta tai ympäristöpolitiikkaa – voidaan toteuttaa (Eckersley 2020; Hickel 2020; Hausknost

5 Nojaamme tässä varhaisempaan tutkimustyöhömmä ja sen tuloksena syntyneeseen ehdotukseen ”siirtymäpolitiikan kojelaudasta”, joka tarjoaa suomalaiselle talouspolitiikalle välineet siirtymäpolitiikan ohjaukseen. Ks. kojelauta.bios.fi.

2020). Siirtymäpolitiikassa ensisijainen huomio on siinä, että kansantalouden ympäristöpaine vähenee suunnitellusti samalla, kun eri yhteiskunnan sektoreilla toteutetaan välttämättömiä jälleenrakennustoimia. Talouden kasvua kyllä syntyy joillekin sektoreille, mutta talouskasvun tavoittelu ei ensisijaisesti ohjaa valtion talouspolitiikkaa ja julkisen talouden suunnittelua.

Siirtymäpolitiikan mittaristo eroaa merkittävästi kilpailuvaltion taloustavoitteista. Siirtymäpolitiikka lähtee talouden ja yhteiskunnan sisällöllisistä tavoitteista: miten sosioteknisten järjestelmien tulee uudistua lähivuosina ja vuosikymmeninä ja minkälaista työtä ja osaamista uudistukset edellyttävät. Kuitenkin siirtymäpolitiikan seuranta ja arviointi edellyttävät sisällöllisten tavoitteiden lisäksi tarkoitukseen soveltuvia määrällisiä indikaattoreita, jotka kuvaavat siirtymää ja sen edellytyksiä. Olemme määritelleet siirtymäpolitiikan mittareiksi yhtäältä ympäristöpaineiden vähentymisestä kertovat *hiilitaseen* ja *luonnonvarojen kokonaiskäytön* ja toisaalta jälleenrakennusta toteuttavan valtion toimintaedellytyksistä kertovat *valtion maksukyvyyn*, *siirtymätyöllisyyden* ja *yhteiskunnallisen resilienssin*. Käymme seuraavaksi lävitse näiden mittareiden keskeisen tarkoituksen.

Siirtymäpolitiikassa seurataan ja arvioidaan ensisijaisesti yhteiskunnan aiheuttamien ympäristöpaineiden systemaattista vähenemistä. Tämä voidaan toteuttaa seuraamalla ilmastopäästöjen ja maankäyttösektorin hiilinielujen eli niin sanotun hiilitaseen sekä luonnonvarojen kokonaiskäytön kehitystä. Suomen päästöjen tulisi olla nettonollassa vuonna 2035 ja tämän jälkeen hiilitaseen tulisi kääntyä negatiiviseksi. Luonnonvarojen kokonaiskäytön on puolestaan vähennyttävä Suomessa noin kolmannekseen nykyisestä kuluvan vuosisadan loppua kohden. Jotta talouspolitiikan materiaallinen suunta todella on kestävyystavoitteiden mukainen, sekä hiilitasetta että luonnonvarojen kulutusta on seurattava vähintään yhtä suurella vakavuudella kuin nyky-

sin seurataan bkt-kasvua ja työllisyysastetta: jos ilmastopäästöt ja luonnonvarojen kulutus eivät laske riittävällä tahdilla, on valtion vahvistettava siirtymäpoliittisia toimia.

Ympäristöpainneiden vähentämisen lisäksi siirtymäpolitiikkaa toteuttavan valtion on tärkeää pitää huolta maksukyvyystään, jotta se voi rahoittaa tarvittavia investointeja ja turvata pitkän aikavälin julkisen talouden toimintaedellytykset. Suomen kaltaisen pienen euromaan maksukyky kytkeytyy erityisesti kahteen tärkeään ehtoon. Ensinnäkin se kytkeytyy euroalueen kasvu- ja vakaussääntöihin. Koronakriisin seurauksena Euroopassa luovuttiin euroalueen alijäämä- ja velkatavoitteista, mikä herätti keskustelua kasvu- ja vakaussopimuksen jatkosta. Tulevaisuudessa sopimusta on muokattava siten, että se antaa valtioille mahdollisuuden harjoittaa aktiivista finanssipolitiikkaa myös ilmastotoimien toteuttamiseksi (mm. Ronkainen 2021). Myös Euroopan keskuspankin (EKP) rahapolitiikalla on merkittävä vaikutus jäsenmaiden maksukykyyn. Viimeisen vuosikymmenen kehitys viittaisi siihen, että keskuspankki on pitkäjänteisesti sitoutunut huolehtimaan euromaiden velkakestävydestä.

Toinen maksukykyyn vaikuttava tärkeä ehto on huolehtia hyvästä taloudellisesta asemasta kansainvälisessä taloudessa ja kaupassa. Tässä on seurattava ensisijaisesti kansantalouden ulkomaisista tuloista ja menoista koostuvaa vaihtotasetta ja pyrittävä sen tasapainoon. Negatiivinen vaihtotase johtaa Suomen velkaantumiseen ja varallisuuden kulkeutumiseen ulkomaille, mikä pidempään jatkuessaan heikentää maan asemaa kauppapolitiikassa ja pahimmillaan maan talouspoliittista suvereniteettia. Voimakkaasti positiivinen vaihtotase puolestaan tuottaisi samoja ongelmia muille maille – positiivinen vaihtotase ei ole kaikille mahdollinen.

Pienenä euroalueen maana Suomi on siis väistämättä laajempien kansainvälisten talouskäänteiden vaikutusten alaisena. Tässä

mielessä kunnianhimoista ilmastopoliittikkaa kansainvälisillä areenoilla ajavan Suomen olisi myös vaikutettava talouspolitiikan keskusteluehtoihin, jotta euromaiden aktiivisempi ja ekologiseen jälleenrakennukseen tähtäävä finanssipoliittikka olisi mahdollista. Kuluneen vuosikymmenen ja myös koronakriisin aikana Suomen linja on kuitenkin ollut päinvastainen, kun maa on vaatinut talouskurin noudattamista muiden euroalueen pohjoisten maiden kanssa. Kansallisessa talouspolitiikassa olisi huomattava, että kun velkakestävyys säilyy hyvänä ja vaihtotase on tasapainossa, ei valtion budjetin tasapainottamiseen tarvitse tähdätä sen itsensä vuoksi, vaan valtiontalouden kehyksistä voidaan yhtä hyvin rakentaa yli- tai alijäämäisiä yhteiskunnallisesti tärkeiden tavoitteiden saavuttamiseksi. On myös tärkeää huomata, että julkisen talouden alijäämä lisää aina yksityisen sektorin varallisuutta ja siten sen taloudellista toimintakykyä (Holappa & Ahokas 2014).

Seuraava siirtymäpolitiikan arviointikokonaisuus on siirtymätyöllisyys. Siinä missä kilpailuvaltion työllisyyspolitiikka tavoittelee työn tarjonnan lisäämistä *sinällään* ilman sen kummempaa näkemystä siitä, millaista työtä on tarvetta synnyttää, siirtymäpolitiikka kiinnittää huomion työn sisältöön. Siirtymätyöllisyydessä määritellään, mitkä työt ovat kestäättömiä ja mitkä kestäviä ja jälleenrakennuksen mukaisia. Työllisyyspolitiikan tehtävänä on siirtää työllisyyttä kestäviin ja jälleenrakennuksen mukaisiin tehtäviin (Järvensivu & Toivanen 2018). Mikäli tämä ei tapahdu markkinoiden toimesta riittävän nopeasti eikä jälleenrakennus etene, on valtion ohjattava työllisyyttä oikeisiin kohteisiin. Siirtymätyöllisyyttä voidaankin tukea esimerkiksi julkisella työpaikkatakuulla, jossa vastentahtoisesti työttömänä olevia koulutetaan ja työllistetään jälleenrakennustehtäviin (ks. Tcherneva 2020).

Siirtymätyöllisyyden ajatus eroaa perustavasti talouskuriin kytkeytyvästä työllisyysajattelusta, jossa työttömyyden ratkaisu-

keinona on työn tarjonnan lisääminen esimerkiksi sosiaaliturvaa leikkaamalla ja luottamalla siihen, että yksityinen yritystoiminta synnyttää uusia työpaikkoja. Siirtymäpolitiikassa työllisyyspolitiikka on suunnitelmallista ja lähtee ekologisen jälleenrakennuksen tarpeista. Aktiivisella investointipolitiikalla luodaan edellytyksiä sektorikohtaisille jälleenrakennustoimille ja ruokitaan sellaista talouden kysyntää, joka hyödyttää myös jälleenrakennuksen mukaista yksityistä yritystoimintaa.

Viimeinen siirtymäpolitiikan seurantakokonaisuus on yhteiskunnallinen resilienssi. Siinä tärkeitä ovat esimerkiksi yhteiskunnan polarisaation, kansalaisten resurssien saatavuuden sekä demokraattisen vallanjaon ulottuvuudet. Toisin kuin muita edellä esitettyjä siirtymäpolitiikan mittareita, resilienssiä ei voida tarkastella yhden keskeisen muuttujan kautta, vaan demokratioiden tehtäväksi jää huolehtia ja arvioida, että kestävyysmurros nauttii mahdollisimman laajaa kansalaisten hyväksyntää. Tätä voidaan edistää turvaamalla pääsy kansalaisten hyvinvointia ylläpitäviin julkisiin palveluihin, ruokkimalla osallisuutta kestävyysmurrosta koskevissa päätöksissä ja suunnittelemalla oikeudenmukainen siirtymä niin, että työnsä menettäneet voivat saada turvaa, koulutusta ja työllistyä uudelleen.

Paradigman muutos vai paluu talouskuriin?

Tämän kirjan kokonaishahmotuksen kannalta on syytä todeta suoraan: hyvän ihmiselämän ja toimivien luonnonjärjestelmien kannalta ei riitä, että valtiot luopuvat talouskurista ja sen myötä luovat entistä paremmat edellytykset talouskasvulle. Talouskurin kahleista vapautettu talouskasvu johtaisi nykyisten teollisuusrakteiden ja sosioteknisiä järjestelmiä määrittävien polkuriippuvuuksien vallitessa yhä kiihtyvään ympäristökriisiin. Mikä tahansa elvytys tai vihreä kasvu ei siis käy. Vaikka rahasta ei olisi niukkuutta, luonnonvaroista on. Talouspolitiikan ja talouselämän

tarmo on suunnattava yhteiskunnan aineenvaihdunnan uudistavan kestävyysmurroksen toteutukseen.

Edellä olemme kuvanneet, kuinka ympäristövaltiot ovat saaneet aikaan tärkeitä ympäristöpoliittisia uudistuksia, mutta niiden kyky toteuttaa yhteiskunnalliseen aineenvaihduntaan syvästi pureutuva kestävyysmurros on ollut heikko. Tämä perinne jatkui talouskurin menetetyllä vuosikymmenellä, vaikka laajamittaisen kestävyysmurroksen tarve kävi yhä ilmeisemmäksi. Olemme myös esittäneet, että kestävyystavoitteiden saavuttamiseksi valtiot eivät voi enää keskittyä talouspolitiikassaan abstrakteihin taloustavoitteisiin, vaan niiden on siirryttävä ekologiseen siirtymäpolitiikkaan. Siinä toteutetaan valtion ohjaamana jälleenrakennustoimia yhteiskunnan eri sektoreilla siten, että ympäristökuormitus vähenee nopeasti ja suunnitelmallisesti.

On oleellista huomata, että talouskurin tarkoittama pakko julkisten menojen leikkaamiseen sikiää ideologiasta, jonka mukaan valtio on aina epäilyttävä, tehoton ja tuhlaileva koneisto, joka vääristää markkinoiden tehokasta toimintaa (Blyth 2017). Talouskuri ja kilpailuvaltio yhdessä vaikeuttavat kestävyysmurroksen toteuttamista monin tavoin. Valtion suoriin investointeihin tai omaan taloudelliseen toimintaan suhtaudutaan lähtökohtaisesti epäillen. Valtion tulisi myös pidättäytyä ohjaamasta innovaatio toiminnan tai elinkeinoelämän painopisteitä. Lisäksi kaikki valtion toimenpiteet, jotka rajoittaisivat korkeapäästöistä teollisuutta tai muuten erityisen paljon ympäristöä kuormittavaa taloudellista toimintaa, ovat hyvin alttiita kritiikille työpaikkojen ja verotulojen menetyksestä. Talouskuri tekeekin valtiosta talouspoliittisesti raajarikon aikana, jolloin valtion aktiivista roolia talouden uudelleen järjestämisessä kaivattaisiin enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Tämän vuoksi talouskuri ei kuulu jälleenrakennuksen ajan talouspolitiikan keinovalikoimaan.

Julkisen talouden sopeutuksen vaatimukset eivät ole kuitenkaan kadonneet suomalaisesta politiikasta mihinkään. Vaatimukset taikka julkisen velan kasvu, leikata julkisia menoja ja kuroa umpeen kestävyysvajetta vahvistuivat heti, kun pahimmasta koronakriisistä nouseminen alkoi näyttää mahdolliselta. Edes Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa ja sen mukanaan tuoma energiakriisi eivät hillinneet näitä vaatimuksia – pikemminkin päinvastoin. Tässä luvussa tarjottu näkökulma viittaa kuitenkin siihen suuntaan, että suomalaisessa kilpailuvaltiossa tähän asti harjoitettu talouskuri on syytä kyseenalaistaa myös ekologisen jälleenrakennuksen vaatimien investointien vuoksi. Yhdysvalloissa pyrittiin koronakriisin jälkimainingeissa Joe Bidenin johdolla avaamaan tietä yllättävänkin määrätietoisille, ilmastonmuutoksen torjuntaan sidotuille elvytystoimille, ja EU:ssa keskusteltiin varsin laajasti talouspoliittisten sääntöjen uudelleen määrittelystä. Tällaiset kehityskulut voivat parhaillaan avata uuden aktiivisen finanssipolitiikan aikakauden, mikä loisi edellytyksiä valtion tukemalle kestävyysmurrokselle.

Ekologisen jälleenrakennuksen näkökulma kyseenalaistaa vahvasti, onko Suomen viime vuosikymmenien kilpailuvaltiomalli yhteensopiva nopean kestävyysmurroksen kanssa. Voitaneen sanoa, että siirtymäpolitiikan edellyttämä talouskurista luopuminen ja voimakkaampi valtion ohjaus muuttavat kilpailuvaltion perusoletuksia niin voimallisesti, että se todella merkitsisi selkeää paradigman muutosta talouspoliittisessa hallintastrategiassa. Siirtymäpolitiikka ei nojaa kilpailuvaltion ilmastopoliittiseen eetokseen kuuluviin markkinaorientaatioon tai teknologianeutraalisuuteen vaan jälleenrakennuksen kannalta tärkeiden kokonaisuuksien tunnistamiseen ja niiden toteuttamiseen.

Siirtymäpolitiikan näkökulmasta esimerkiksi Suomen pitempiaikainen tavoite nostaa tutkimus- ja kehittämisenot neljään prosenttiin bkt:sta on tavoitteena kannatettava. Panostukset ei-

vät kuitenkin voi mennä minkä tahansa yritystoiminnan tukemiseen, vaan vain elinkeinotoimintaan, joka on lähtökohtaisesti kestävä ja vähentää roimasti nykyistä yhteiskunnan ympäristökuormitusta. Rinnalleen tällainen näkemys vaatii aktiivista teollisuuspolitiikkaa, jossa energia- ja resurssi-intensiivisten teollisuudenalojen kehitystä voidaan ohjata ympäristön reunaehtojen mukaisesti. Tällainen teollisuusvisio on myös suomalaisen kansantalouden ja jälleenrakennuksesta nousevan uuden sukupolven teollisuuden etu. Näkemyksemme onkin, että valtio, joka kykenee uudistamaan yhteiskunnallisen aineenvaihduntansa kestävyystavoitteiden mukaisesti, ei pelkästään turvaa tulevien sukupolvien hyvinvointia, vaan pärjää myös tulevaisuuden kansainvälisessä kilpailussa ja yhteistyössä.

Kirjallisuus

- Adkins, L., Kortesoja, M., Mannevuola, M., & Ylöstalo, H. (2019) Experimenting with price: Crafting the new social contract in Finland. *Critical Sociology* 45:4–5, 683–696.
- Adkins, L. & Ylöstalo, H. (2020) Experimenting with Wellbeing: Basic Income, Immaterial Labour and Changing Forms of Productivity. *Critical Sociology*, First Published July 9, 2020 Research Article <https://doi.org/10.1177/0896920520940011>.
- Ahlqvist, T., & Sirviö, H. (2019) Contradictions of spatial governance: Bioeconomy and the management of state space in Finland. *Antipode* 51:2, 395–418.
- Ahokas, J. (2019) Kapitalismin muodot ja institutionaalinen muutos – kohti keskuspankkikapitalismia. *Politiikasta* 8.8.2019. <https://politiikasta.fi/kapitalismin-muodot-ja-institutionaalinen-muutos-kohti-keskuspankkikapitalismia/>. Luettu 10.4.2021.
- Ahokas, J. (toim.) (2021) *Hyvinvointitaloudessa eteenpäin*. SOSTE:n julkaisuja 1. <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2021/03/SOSTE-julkaisu-Hyvinvointitaloudessa-eteenpain-2021.pdf>. Luettu 22.2.2022.
- Ahokas, J. & Holappa, L. (2014) *Rahatalous haltuun: Irti kurjistavasta talouspolitiikasta*. Helsinki: Like.
- Ahrendt, D., Blum, S. & Crepaldi, C. (toim.) (2015) *Families in the economic crisis: Changes in policy measures in the EU*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Airio, I. (2006) Työssä mutta köyhä. Työn ja toimeentulon sidokset kuudessa OECD-maassa 1970–2000. *Janus* 14:3, 294–311.
- Airola, L. (2020) ”Lopputili voisi olla helpotus” – Husin väsyneet hoitajat pelkäävät lomiansa puolesta, työnantaja haluaisi välttää töihin pakottamista. *Helsingin Sanomat* 9.12.2020. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000007670277.html>. Luettu 3.6.2021.
- Alastalo, S. (2020) Koronakriisin jälkipyykille on jo tarjottu vanhaa käsikirjoitusta: talouskuria – Professori arvostelee: ”Tässä ovat kaikennäköiset aika painajaismaisetkin mahdollisuudet todennäköisiä”. *Demokraatti* 27.4.2020. <https://demokraatti.fi/koronakriisin-jalkipyykille-on-jo-tarjottu-vanhaa-kasikirjoitusta-talouksuria-professori-arvostelee-tassa-ovat-kaikennakoiset-aika-painajaismaisetkin-mahdollisuudet-todennakoisia>. Luettu 13.10.2022.
- Alasuutari, P. (2016) *The Synchronization of National Policies: Ethnography of the Global Tribe of Moderns*. London: Routledge.
- Alasuutari, P. (2017) Määräysvalta vakuuttelun retoriikassa: Koetun hyvinvoinnin käsitteen leviäminen ja kotoistuminen Suomeen. *Sociologia* 54:3, 253–272.
- Albæk, E. (2011) The Interaction Between Experts and Journalists in News Journalism. *Journalism* 12:3, 335–348.
- Alcock, P. (2006) *Understanding Poverty*. 3rd ed. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Alho, A. (2004) *Silent Democracy, Noisy Media*. Academic Dissertation. University of Helsinki, Faculty of Social Sciences, Department of Sociology. Helsinki: University of Helsinki.

- Alho, A. (2009) *Kovan tuulen varoitus*. Into-pamfletti 15. Helsinki: Like.
- Allén, T., Heinonen, V. & Pantzar, M. (1992) Isä tuo rahat kotiin ja äiti tuhlaa ne – retki suomalaisen talouspolitiikan retoriikkaan. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 88:4, 528–534.
- Anderson, K., Broderick, J. F. & Stoddard, I. (2020) A factor of two: How the mitigation plans of ‘climate progressive’ nations fall far short of Paris-compliant pathways. *Climate Policy* 20:10, 1290–1304.
- Antonovsky, A. (1979) *Health, Stress and Coping*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Aunesluoma, J. (2011) *Vapaakaupan tiellä. Suomen kauppa- ja integraatiopolitiikka maailmansodista EU-aikaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1303. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Autto, J. (2012) *Päivähoitopolitiikka kamppailuna hyvinvointivalttiosta. Kentät, subjektiasemat ja oikeutukset*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Autto, J. & Nygård, M. (2015) Johdanto: Mitä on hyvinvointivaltion kulttuurintutkimus. Teoksessa Autto, J. & Nygård, M. (toim.) *Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimus*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 8–41.
- Autto, J. & Törrönen, J. (2019) ‘Yes, but all responsible Finns want to stop living on credit’: Feeling rules in the Finnish politics of austerity. *Citizenship Studies* 23:1, 79–95.
- Autto, J. & Törrönen, J. (2020) Tunteisiin vetoava taluskuripolitiikka. *Ilmiö* 13.5.2020. <https://ilmiomedia.fi/artikkelit/tunteisiin-vetoava-taluskuripolitiikka/>. Luettu 1.2.2022.
- Autto, J., Törrönen, J. & Huysmans, J. (2021) Fear and insecurity in the politics of austerity. *European Journal of Cultural and Political Sociology*. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23254823.2021.1888763>.
- Bakker, I. (toim.) (1994) *The Strategic Silence: Gender and Economic Policy*. Windsor: Zed Books.
- Bakker, I. (2007) Social Reproduction and the Constitution of a Gendered Political Economy. *New Political Economy* 12:4, 541–556. <http://doi.org/10.1080/13563460701661561>.
- Basu, L. (2019). Living within our means: The UK news construction of the austerity frame over time. *Journalism* 20:2, 313–330.
- BBC (2012) EU austerity drive country by country. 21.4.2012. <https://www.bbc.com/news/10162176>. Luettu 27.1.2022.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2002) *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: Sage.
- Bennett, L. (1990) Toward a theory of press-state relationship in the United States. *Journal of Communication* 15:2, 103–127.
- Bergholm, T. (2007) *Sopimusyhteiskunnan synty II. Hajaannuksesta tulopolitiikkaan*. SAK 1956–1969. Helsinki: Otava.
- Berry, M. (2019) *The Media, the Public and the Great Financial Crisis*. Cham: Palgrave Macmillan.
- BIOS (2019) Ekologinen jälleenrakennus. eko.bios.fi. Luettu 28.5.2021.
- BIOS (2020) *Lausunto: Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2021–2024*. <https://bios.fi/lausunto-valtioneuvoston-selonteko-julkisen-talouden-suunnitelmasta-vuosille-2021-2024/>. Luettu 30.3.2022.
- BIOS (2021) *Lausunto talusvaliokunnalle: Julkisen talouden suunnitelma 2022–2025*. <https://bios.fi/lausunto-talusvaliokunnalle-jts-2022-2025/>. Luettu 28.5.2021.
- Black, K. & Lobo, M. (2008) A conceptual review of family resilience factors. *Journal of Family Nursing* 1:14, 33–55.

- Blokker, P. & Vieten, M. (2021) Fear and uncertainty in late modern society. *European Journal of Cultural and Political Sociology* 9:1, 1–6.
- Blyth, M. (2015) Foreword to the paperback edition: Austerity, a transatlantic view. Teoksessa O'Hara, Mary. *Austerity Bites. A Journey to the Sharp End of Cuts in the UK*. Bristol: Policy Press, XIV–XVIII.
- Blyth, M. (2017) *Talouskuri. Vaarallisen opin historia*. Tampere: Vastapaino.
- Boltanski, L. & Thévenot, L. (2006) *On Justification. Economies of Worth*. Princeton & Oxford: Princeton University Press.
- Botetzagias, I., Tsagakari, M., & Malesios, C. (2018) Is the 'troika' bad for the environment? An analysis of EU countries' environmental performance in times of economic downturn and austerity memoranda. *Ecological Economics* 150, 34–51.
- Bourdieu, P. (1977) *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bramall, J. (2013) *The Cultural Politics of Austerity: Past and Present in Austere Times*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Branas, C., Kastanaki, A., Michalodimitrakis, M., Tzougas, J., Kranioti, E., Theodorakis, P. & Carr, B. (2015) The impact of economic austerity and prosperity events on suicide in Greece: a 30-year interrupted time-series analysis. *BMJ Open*. <https://bmjopen.bmj.com/content/bmjopen/5/1/e005619.full.pdf>.
- Bremer, B. (2018). The missing left? Economic crisis and the programmatic response of social democratic parties in Europe. *Party Politics* 24:1, 23–38.
- Brown, Wendy (2015) *Undoing the Demos: Neoliberalism's Stealth Revolution*. New York: Zone Books.
- Bruegel (2018) Structural reforms in Europe: Policy lessons from the crisis. <https://www.bruegel.org/events/structural-reforms-in-europe-policy-lessons-from-the-crisis/>. Luettu 10.4. 2021.
- Bruff, I. & Wöhl, S. (2016) Constitutionalizing Austerity, Disciplining the Household Masculine Norms of Competitiveness and the Crisis of Social Reproduction in the Eurozone. Teoksessa Hozic, A. & True, J. (toim.) *Scandalous Economics: Gender and the Politics of Financial Crises*. New York: Oxford University Press, 92–108.
- Bruun, K. (2021) *Turvallisuus, turvallisuuspuhe ja hallinta. Sosiologinen tutkimus turvallisuudesta hallinnan työkaluna*. Tampereen yliopiston väitöskirjat 514. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Bryan, D. & Rafferty, M. (2017) Reframing austerity: financial morality, savings and securitization. *Journal of Cultural Economy* 10:4, 339–355.
- Burns, C., Eckersley, P. & Tobin, P. (2020) EU environmental policy in times of crisis. *Journal of European Public Policy* 27:1, 1–19.
- Buzan, B., Wæver O. & de Wilde J. (1998) *Security. A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner.
- Bäckman, O. & Ferrarini, T. (2010) Combating child poverty? A multilevel assessment of family policy institutions and child poverty in 21 old and new welfare states. *Journal of Social Policy* 2:39, 275–296.
- Cabral, R., Conde-Ruiz, I., Goretti, C., Hardiman, N., Landi, L., Marín, C., Monastiriotis, V. & Regan, A. (2013) Austerity Measures in Crisis Countries – Results and Impact on Mid-term Development. *Intereconomics* 48:1, 4–32.
- Castells, M. (2002) *The Information Age. Economy, Society and Culture. Volume 1. The Rise of the Network Society*. Second Edition. Cambridge, MA & Oxford, UK: Blackwell Publishers.
- Cavaghan, R. (2017) The gender politics of EU economic policy: Policy shifts and contestations before and after the crisis. Teoksessa Kantola, J. & Lombardo,

- E. (toim.) *Gender and the Economic Crisis in Europe: Politics, Institutions and Intersectionality*. Basingstoke: Palgrave, 49–72.
- Cavaghan, R. (2020) The possibilities and constraints for intersectional practice in gender budgeting activism. *Social Politics* 27:4, 670–693. <https://doi.org/10.1093/sp/jxaa030>.
- Cerny, P. G. (2002) *The changing architecture of politics. Structure, agency, and the future of the state*. London: Sage.
- Chadwick, A. (2013) *The hybrid media system: Politics and power*. Oxford: Oxford University Press.
- Chadwick, A., McDowell-Naylor, D., Smith, A. P. & Watts, E. (2020) Authority signaling: How relational interactions between journalists and politicians create primary definers in UK broadcast news. *Journalism* 21:7, 896–914.
- Chzhen, Y. C. (2014) *Child Poverty and Material Deprivation in the European Union during the Great Recession*. Unicef.
- Clarke, J. (2014) Doing the Dirty Work? Conjunctural Analysis and Multiplicity. Stuart Hall International Conference: Conversations, Projects and Legacies. 28th November 2014, Goldsmiths, University of London. <https://vimeo.com/113502066>. Katsottu 25.11.2015.
- Clarke, J. (2015) Kulttuuri, kulttuurintutkimus ja hyvinvointivaltiot. Teoksessa Autto, J. & Nygård, M. (toim.) *Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimus*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 42–70.
- Clarke, J. (2020). Why Imagined Economies? Teoksessa Fischer, J. & Stedman, G. (toim.) *Imagined Economies, Real Fictions: New Perspectives on Economic Thinking in Great Britain*. Culture and Theory (Volume 210). Bielefeld: transcript Verlag 17–34.
- Clarke, J. (2021) Uusliberalismin jälkeen? Markkinat, valtiot ja julkisen hyvinvoinnin keksiminen uudelleen. Teoksessa Lehtonen, M. (toim.) *Kulttuuri & yhteiskunta. Kulttuurintutkimuksen klassikkotekstejä*. Tampere: Vastapaino, 253–284.
- Clarke, J., Bainton, D., Lendvai N. & Stubbs, P. (2015) *Making policy move. Towards a politics of translation and assemblage*. Bristol: Policy Press.
- Clarke, J. & Newman, J. (2009) *Publics, Politics & Power. Remaking the Public in Public Services*. London: Sage.
- Clarke, J. & Newman, J. (2012) The alchemy of austerity. *Critical Social Policy* 32:3, 299–319.
- Coelho, G. V., Hamburg, D. A. & Adams, J. F. (toim.) (1974) *Coping and adaptation*. New York: Basic Books.
- Couldry, N. (2010) *Why Voice Matters? Culture and Politics After Neoliberalism*. London: Sage.
- De Grauwe, P. (2015) Design failures of the Eurozone. *VoxEU* 7.9.2015. <https://voxeu.org/article/design-failures-eurozone>. Luettu 10.4.2021.
- De Henau, J., Himmelweit, S., Łapniewska, Z. & Perrons, D. (2016). *Investing in the Care Economy: A Gender Analysis of Employment Stimulus in Seven OECD Countries*. Report by the UK Women’s Budget Group for the International Trade Union Confederation. https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/care_economy_en.pdf.
- De Henau, J. & Himmelweit, S. (2021) A Care-Led Recovery From Covid-19: Investing in High-Quality Care to Stimulate And Rebalance The Economy. *Feminist Economics* 27:1–2, 453–469.
- Della Porta, D. (2015) *Social Movements in Times of Austerity: Bringing Capitalism Back Into Protest Analysis*. Cambridge: Polity.
- Diener, E. (2000) Subjective wellbeing: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist* 55, 34–43.

- Doudaki, V., Boubouka, A. & Tzalavras, C. (2019) Framing the Cypriot economic crisis: in the service of the neoliberal vision. *Journalism* 20:2, 349–368.
- Downes, R., von Trapp, L., & Nicole, C. (2016) Gender budgeting in OECD countries. OECD. <http://www.oecd.org/gender/Gender-Budgeting-in-OECD-countries.pdf>.
- Duit, A., Feindt, P. H., & Meadowcroft, J. (2016) Greening Leviathan: the rise of the environmental state? *Environmental politics* 25:1, 1–23.
- Duncan, G. J., Brooks-Gunn, J., Yeung, W. J. & Smith, J. R. (1998) How much does childhood poverty affect the life changes of children? *American Sociological Review* 63, 406–423.
- Eckersley, R. (2004) *The green state: rethinking democracy and sovereignty*. MIT Press.
- Eckersley, R. (2020) Greening states and societies: from transitions to great transformations. *Environmental Politics* 30:1–2, 1–21.
- Eichengreen, B. (2007) *The European Economy since 1945. Coordinated Capitalism and Beyond*. Princeton: Princeton University Press.
- EKP (2021) Monetary policy decisions. 16.12.2021. <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2021/html/ecb.mp211216~1b6d3a1fd8.en.html>. Luettu 13.1.2022.
- Eliasoph, N. (2013) *The Politics of Volunteering*. Cambridge & Malden: Polity Press.
- Elomäki, A. (2018) *Feministisempää talouspolitiikkaa. Seitsemän askelta kohti tasa-arvoa edistävää ja syrjimätöntä talouspolitiikkaa*. Helsinki: Kalevi Sorsa -säätiö.
- Elomäki, A. (2019) Governing Austerity: Governance Reforms as Facilitators of Gendered Austerity in Finland. *Australian Feminist Studies* 34:100, 182–197. DOI: 10.1080/08164649.2019.1644607 (open access).
- Elomäki, A. & Haataja, A. (2018) Vero- ja etuusmuutosten vaikutus sukupuolten taloudelliseen tasa-arvoon. Teoksessa Elomäki, A. & Ylöstalo, H. (toim.) *Tasa-arvoa talusarvioon: talusarvion sukupuolivaikutusten arviointi ja sukupuolitetöinen budjetointi*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 58/2018. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, 12–56.
- Elomäki, A., Hoppania, H. K. & Ylöstalo, H. (2021) Koronakriisistä hoivaavaan talouteen. *Politiikasta.fi* 3.3.2021. <https://politiikasta.fi/koronakriisista-hoivaavaan-talouteen/>. Luettu 3.1.2023.
- Elomäki, A. & Kantola, J. (2017) Austerity and feminist resistance in Finland: Between established women's organisations and new movements. Teoksessa Kantola J. & Lombardo, E. (toim.) *Gender and the Economic Crisis in Europe*. Basingstoke: Palgrave, 231–255.
- Elomäki, A. & Kantola, J. (2018) Theorizing feminist struggles in the triangle of neoliberalism, conservatism, and nationalism. *Social Politics* 25:3, 337–360.
- Elomäki, A., Kantola, J., Koivunen, A. & Ylöstalo, H. (2016) Kamppailu tasa-arvosta: tunne, asiantuntijuus ja vastarinta strategisessa valtiossa. *Sosiologia* 53:4, 257–275.
- Elomäki, A., Kantola, J., Koivunen, A. & Ylöstalo, H. (2019a) Affective Virtuosity: Challenges for Governance Feminism in the Context of the Economic Crisis. *Gender, Work & Organization*. <https://doi.org/10.1111/gwao.12313>.
- Elomäki, A., Kantola, J., Koivunen, A. & Ylöstalo, H. (2019b) Tasa-arvopolitiikan vastaisku? *Politiikasta.fi* 5.6.2018. <https://politiikasta.fi/tasa-arvopolitiikan-vastaisku/>. Luettu 3.1.2023.
- Elomäki, A., Kantola, J., Koivunen, A. & Ylöstalo, H. (2020) Samettikolmiosta uuteen politisoitumiseen: Muuttuva feministinen toimijuus. Teoksessa Kantola, J., Koskinen Sandberg, P. & Ylöstalo, H. (toim.) *Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia: Talouskriisistä tasa-arvon kriiseihin*. Helsinki: Gaudeamus, 129–149.

- Elomäki, A. & Koskinen Sandberg, P. (2020) Feminist Perspectives on the Economy within Transforming Nordic Welfare States. *NORA* 28:2, 81–85, DOI: 10.1080/08038740.2020.1747248.
- Elomäki, A., Koskinen Sandberg, P., Kantola, J. & Saari, M. (2019) Työmarkkinajärjestöt valtiollisen tasa-arvopolitiikan tyhjiötä täyttämässä? Työmarkkinakeskusjärjestöjen tasa-arvoulostulot vuosina 2010–2016. *Sosiologia* 56:2, 122–140.
- Elomäki, A., Koskinen Sandberg, P., Räsänen, T., Simanainen, M. & Jurva, R. (2022) Koronakriisiin vastaava päätöksenteko ja talouspolitiikka. Teoksessa Mesiäislehto, M., Elomäki, A., Kivipelto, M., Närvi, J., Räsänen, T., Sutela, H. & Kärkkäinen, E. *Koronakriisin vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon Suomessa*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022: 46. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Elomäki, A., Mustosmäki, A. & Koskinen Sandberg, P. (tulossa) Kamppailuja merkityksistä, kustannuksista ja vaikutusvallasta – Juha Sipilän hallituksen perhevapaaudistuksen kaatuminen kolmikantaisen tasa-arvopolitiikan näkökulmasta. *Politiikka.fi*.
- Elomäki, A., Mustosmäki, A. & Koskinen Sandberg, P. (2020) The sidelining of gender equality in a corporatist and knowledge-oriented regime: The case of failed family leave reform in Finland. *Critical Social Policy*. <https://doi.org/10.1177/0261018320947060>.
- Elomäki, A. & Ylöstalo, H. (2017) Tasa-arvopolitiikan U-käännös. Hallituksen tasa-arvo-ohjelmat hallinnan välineenä. *Politiikka* 59:2, 82–95.
- Elomäki, A. & Ylöstalo, H. (toim.) (2018) *Tasa-arvoa talousarvioon – sukupuolitetoinen budjetointi ja talousarvion sukupuolivaikutusten arviointi*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 52/2018.
- Elomäki, A. & Ylöstalo, H. (2020) Talous on tasa-arvokysymys: Taloudellistunut tasa-arvo ja sukupuolisokea talouspolitiikka. Teoksessa Kantola, J., Koskinen Sandberg, P. & Ylöstalo, H. (toim.) *Tasa-arvopolitiikan suunnannuutoksia: Talouskriiseistä tasa-arvon kriiseihin*. Helsinki: Gaudeamus, 48–68.
- Elomäki, A. & Ylöstalo, H. (2021) From promoting equality to managing gender equality policy. *International Feminist Journal of Politics*. DOI: <https://doi.org/10.1080/14616742.2021.1880289>.
- Elson, D. (2014) Economic crises from the 1980s to the 2010s: A gender analysis. Teoksessa Rai, S. & Waylen, G. (toim.) *New Frontiers in Feminist Political Economy*. London: Routledge.
- Elson, D. (2017) Towards a Gender-aware Macroeconomic Framework. Teoksessa Bargawi, H., Cozzi, G. & Himmelweit, S. (toim.) *Economics and Austerity in Europe. Gendered Impacts and Sustainable Alternatives*. London: Routledge, 15–26.
- Elson, D. & Cagatay, N. (2000) The social content of macroeconomic policies. *World Development* 28:7, 1347–1364.
- Epstein, A. A. (2020) Agriculture in the European Union: Seven More Years of Environmental Austerity? *Ecological Integrity in Science and Law*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-46259-8_17, 201–210.
- Eskelinen, N. & Sironen J. (toim.) (2017) *Köyhyys – syitä ja seurauksia*. Helsinki: Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin.
- Eskelinen, T., & Jonker-Hoffrén, P. (2017). Taloustiede episteemisenä yhteisönä ja kamppailu asiantuntijuudesta. *Poliittinen Talous*, 5:1, 91–120.
- Esping-Andersen, G. (2009) *Incomplete Revolution: Adapting Welfare States to Women's New Roles*. Cambridge: Polity Press.

- Esping-Andersen, G., Gallie, D., Hemerijck, A. & Myles, J. (2002) *Why we need a New Welfare State*. Oxford: Oxford University Press.
- Eteläpelto, A., Heiskanen, T. & Collin, K. (2011) Vallan ja toimijuuden monisäikeisyys. Teoksessa Eteläpelto, A., Heiskanen, T. & Collin, K. (toim.) *Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa*. Aikuiskasvatuksen 49. vuosikirja. Tampere: Tampereen yliopisto, 11–32. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100349/vallan_ja_toimijuuden_monisäikeisyys.pdf. Luettu 10.8.2018.
- Eurostat (2012) News release – Euro indicators 149/2012. https://ec.europa.eu/eurostat/documents/portlet_file_entry/2995521/2-22102012-AP-EN.PDF.pdf/9ed717fc-5cb6-4c45-9a8b-b71cdca8371d. Luettu 10.2.2021.
- Eurostat (2021) General government gross debt – annual data. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teina225/default/table?lang=en>. Luettu 3.8.2021.
- Farnsworth, K. & Irving, Z. (2015) Austerity: more than the sum of its parts. Teoksessa Farnsworth, K. & Irving, Z. (toim.) *Social Policy in Times of Austerity*. Bristol: Policy Press, 9–41.
- Farnsworth, K. & Irving, Z. (2018) Austerity: Neoliberal dreams come true? *Critical Social Policy* 38:3, 461–481.
- Feministinen puolue (2019) 100 aloitetta yhdenvertaisuudesta. Feministisen puolueen eduskuntavaaliohjelma 2019. https://static.squarespace.com/static/5752c3e57c65e467139063fo/t/5c7311b44e17b6627abe647b/1551045046897/fp_eduskuntavaaliohjelma_2019.pdf.
- Ferrarini, T. (2006) *Families, States and Labour Markets*. Cheltenham: Edward Elgar.
- FIDH (2014) Downgrading rights: the cost of austerity in Greece. International Federation for Human Rights & Hellenic League for Human Rights. <https://www.fidh.org/IMG/pdf/grece646a2014.pdf>. Luettu 25.1.2021.
- Fingo (2019) Näin Sipilän hallitus onnistui – lue Fingon asiantuntijoiden arvio. <https://fingo.fi/ajankohtaista/analyysit/nain-sipilan-hallitus-onnistui-lue-fingon-asiantuntijoiden-arviot/>. Luettu 19.12.2022.
- Forkert, K. (2017) *Austerity as Public Mood. Social Anxieties and Social Struggles*. London & New York: Rowman & Littlefield.
- Fraser, N. (2016) Contradictions of Capital and Care. *New Left Review* 100, 99–117.
- Gans, H. (1979) *Deciding What's News. A Study of CBC Evening News, NBC Nightly News, Newsweek, and Time*. New York: Pantheon Books.
- Gerbaudo, P. (2017) The indignant citizen: anti-austerity movements in southern Europe and the anti-oligarchic reclaiming of citizenship. *Social Movement Studies* 16:1, 35–50.
- Haapajarvi, L., Juvenius, J. & Junnilainen, L. (2020) Hyvä naapuri, hyvä suomalainen – erontekojen ja kuulumisen käytännöt Helsingin monietnisillä asuinalueilla. *Sosiologia* 57:3, 326–345.
- Haberl, H., Wiedenhofer, D., Pauliuk, S., Krausmann, F., Müller, D. B., & Fischer-Kowalski, M. (2019) Contributions of sociometabolic research to sustainability science. *Nature Sustainability* 2:3, 173–184.
- Haberl, H., Wiedenhofer, D., Virág, D., Kalt, G., Plank, B., Brockway, P., Fishman, T., Hausknost, D., Krausmann, F., Leon-Gruchalski, B., Mayer, A., Pichler, M., Schaffartzik, A., Sousa, T., Streeck, J. & Creutzig, F. (2020) A systematic review of the evidence on decoupling of GDP, resource use and GHG emissions, part II: synthesizing the insights. *Environmental Research Letters* 15:6, 065003.
- Hall, S. (1973) *Encoding and decoding in the television discourse*. Birmingham: University of Birmingham.
- Hall, S., Critcher, C., Jefferson, T., Clarke, J. & Roberts, B. (1978) *Policing the Crisis: Mugging, the State, and Law and Order*. London: Macmillan.

- Hall, S. & Massey, D. (2012) Interpreting the crisis. Teoksessa Rutherford, J. & Davison, S. (toim.) *The neoliberal crisis*. London: Lawrence Wishart, 57–71.
- Hall, S., Massey, D. & Rustin, M. (2015) After neoliberalism: analysing the present. Teoksessa Hall, S., Massey, D. & Rustin, M. (toim.) *After Neoliberalism? The Killburn Manifesto*. London: Lawrence & Wishart, 9–23.
- Hall, S. M. (2019a) Everyday austerity: Towards relational geographies of family, friendship and intimacy. *Progress in Human Geography* 43:5, 769–789.
- Hall, S. M. (2019b) *Everyday life in Austerity. Family, Friends and Intimate Relations*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Halleröd, B., Ekbrand, H. & Bengtsson, M. (2015) In-work poverty and labour market trajectories: Poverty risks among the working population in 22 European countries. *Journal of European Social Policy* 25:5, 473–488.
- Hallin, D. (1984) The media, the war in Vietnam, and political support: A critique of the thesis of an oppositional media. *Journal of Politics* 46:1, 2–24.
- Hallituksen päätös rakennepoliittisen ohjelman toimeenpanosta osana julkisen talouden suunnitelmaa 25.3.2014. <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1044815/Hallituksen+paatos+rakennepoliittisen.pdf/2693ae4e-f145-46eb-a5e6-8350bc4f3e46/>. Luettu 1.6.2022.
- Halme, N. & Perälä, M.-L. (2014) Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) *Lapsiperheiden Hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 216–240.
- Halmetoja, A. & Korpela, T. (2020) Työttömien määräaikaishaastattelut ovat vaikuttaneet karenssien määrään ja toimeentulotuen tarpeeseen. <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/5268>. Luettu 19.1.2022.
- Harakka, T. (2014) *Suuri kiristys. Tie ulos eurokriisistä*. Helsinki: Schildts & Söderströms.
- Hardy, J. (2014) *Critical political economy of the media: an introduction*. Abingdon: Routledge.
- Harjunieniemi, T. (2019) Reason over politics: The Economist's historical framing of austerity. *Journalism Studies* 20:6, 804–822.
- Harjunieniemi, T. (2020a) *Asiantuntijoita vai asiansa ajajia? Suomalaisten toimittajien näkemyksiä talouspolitiikan asiantuntijuudesta*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <https://www.hssaatio.fi/wp-content/uploads/2020/12/Asiantuntijoita-vai-asiansa-ajajia.pdf>.
- Harjunieniemi, T. (2020b) *Journalism and democracy after the financial crisis: Journalistic representations of austerity policies*. Helsinki: Unigrafia.
- Harjunieniemi, T. (2021) The “hierarchy of credibility” among economic experts: Journalists' perceptions of economic experts with varying institutional affiliations. *Journalism Practice* 16:8, 1635–1652.
- Harjunieniemi, T., Herkman, J. & Ojala, M. (2015) Eurokriisin politisoituminen suomalaisissa sanomalehdissä. *Media & viestintä* 38:1, 1–22.
- Harjunieniemi, T. & Ampuja, M. (2019) Established ideas from established institutions: Austerity and structural reforms in the Finnish economic policy debate. *Critical Policy Studies* 13:4, 451–469.
- Harslöf, I. & Ulmestig, R. (toim.) (2013) *Changing Social Risks and Social Policy Responses in the Nordic Welfare States*. Hampshire: Palgrave MacMillan.
- Hausknost, D. (2020) The environmental state and the glass ceiling of transformation. *Environmental Politics* 29:1, 17–37.
- Harvey, D. (2008) *Uusliberalismin lyhyt historia*. Tampere: Vastapaino.
- Hayes, G. (2017) Regimes of austerity. *Social Movement Studies* 16:1, 21–35.
- Heikkinen, S. & Tiihonen, S. (2009) *Kriisinselvittäjä*. Valtiovarainministeriön historia 2. Helsinki: Valtiovarainministeriö.

- Heikkinen, S. & Tiihonen, S. (2010) *Hyvinvoinnin turvaaja. Valtiovarainministeriön historia III*. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Helske, S., Ylöstalo, H. & Koskinen, H. (2021) Samassa myrskyssä mutta eri veneissä: COVID-19 ja eriarvoisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 86:5–6, 585–596.
- Hemerijck, A. (2013) *Changing Welfare States*. Oxford: Oxford University Press.
- Herkman, J. (2011) *Politiikka ja mediajulkisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Hick, R. & Lanau, A. (2017) *In-work Poverty in the UK*. Cardiff: Cardiff University.
- Hickel, J. (2020) What does degrowth mean? A few points of clarification. *Globalizations* 18:7, 1005–1011.
- Hickel, J., & Kallis, G. (2020) Is green growth possible? *New Political Economy* 25:4, 469–486.
- Hiilamo, H. (2006) *Akantappolaista isäkiintiöön. Perhepolitiikan pitkä linja Suomessa ja Ruotsissa*. Helsinki: Stakes.
- Hiilamo, H. & Hänninen, S. (2009) Sosioekonomiset terveyserot ja huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa Kinnunen, K. (toim.) *Sairas köyhyys. Tutkimus sairauteen liittyvästä huono-osaisuudesta diakoniatyössä*. Helsinki: Kirkkohallitus, 24–35.
- Hiilamo, H. & Saari, J. (toim.) (2010) *Hyvinvoinnin uusi politiikka – Johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Hitchen, E. (2016) Living and Feeling the Austere. *New Formations* 87, 102–118.
- Hirvonen, H. (2013) *Tiedon, tahdon vai resurssien puutetta? Suomen hallinto ja syksyn 1867 elintarvikekriisi*. Helsinki: Talous- ja sosiaalhistorian pro gradu -tutkielma.
- Hirvonen, H., Mankki, L., Lehto, I. & Jokinen, E. (2020) Ammatillinen toimijuus Lean-ajattelussa. Teoksessa Kantola, J., Koskinen Sandberg, P. & Ylöstalo, H. (toim.) *Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia: Talouskriisistä tasa-arvon kriiseihin*. Helsinki: Gaudeamus, 243–262.
- Hochschild, A. (2003) *The Commercialization of Intimate Life: Notes from Home and Work*. Berkeley: University of California Press.
- Hochschild, A. (2016) *Strangers in Their Own Land: Anger and Mourning on the American Right*. New York & London: The New Press.
- Holappa, L. (2020) *The bond-market power fallacy*. Helsinki: Unigrafia.
- Holappa, L. & Ahokas, J. (2014) Miksi Keynes ei palannutkaan? *Tiede & Edistys* 39:1, 5–33.
- Holli, A. (2006) Strong together? A comparative study of the impact of the women's movement on policy-making in Finland. Teoksessa Hellsten, S., Holli, A. & Daskalova, K. (toim.) *Women's Citizenship and Political Rights*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 127–153.
- Honkamaa, A. (2016) Tutkimus paljastaa: Näin Kreikka-tukipaketti valui todellisuudessa pankeille. *Ilta-Sanomat* 9.5.2016. <https://www.is.fi/kotimaa/art-200001174959.html>. Luettu 17.10.2022.
- Honkanen, P. (2020) *Perusturvan kehitys 2010–2020*. Helsinki: SOSTE. <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2020/01/SOSTE-selvitys-perusturvan-kehitys-2010-2020-Perti-Honkanen-2.pdf>. Luettu 17.12.2022.
- Hoppania, H.-K., Karsio, O., Näre, L., Olakivi, A., Sointu, L., Vaittinen, T. & Zechner, M. (2017) *Hoiavan arvoiset: vaiva yhteiskunnan ytimessä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hoskyns, C. & Rai, S. (2007) Recasting the global political economy: Counting Women's unpaid work. *New Political Economy* 12:3, 297–317.
- Hubé, N., Salgado, S. & Puustinen, L. 2015. The Actors of the Crisis: Between Personalisation and Europeanization. Teoksessa Picard, R. G (toim.) *The Eurozone Crisis in the News. Journalistic Coverage of the Economic Crisis and European Institutions*. London: I.B. Tauris, 83–103.

- Hulkko, K. (toim.) (2004) *Pihalla kuin lumiukko? Pankkivaltuuston keskusteluja rahapolitiikasta ja pankkikriisistä*. Helsinki: Edita.
- Hulkko, K. & Pöysä, J. (1998) *Vakaa markka. Teot ja tarinat*. Jyväskylä: Atena.
- Hyypä, M. T. & Mäki J. (2001a) Why do Swedish-speaking Finns have longer active life? An area for social capital research. *Health Prom Intern* 16:1, 55–64.
- Hyypä, M. T. & Mäki J. (2001b) Individual-level relationships between social capital and self-rated health in a bilingual community. *Prev Med* 32:2, 148–55.
- Hämäläinen, U. (2011) *Suomi Orwellin vuonna 1984*. Helsinki: HS kirjat.
- Ihmisoikeusliitto (2015) Säästöt ovat johtaneet Kreikassa ihmisoikeusloukkauksiin. <https://ihmisoikeusliitto.fi/saastot-ovat-johtaneet-kreikassa-ihmisoikeusloukkauksiin/> Luettu 25.1.2020.
- Iivari, U. (2009) *Lähikuussa Ulf Sundqvist*. Helsinki: Otava.
- IPCC (2018) Global warming of 1.5°C. <https://www.ipcc.ch/sr15/>.
- Irving, Z. (2021) The Legacy of Austerity. *Social Policy & Society* 20:1, 97–110.
- Isola, A.-M., Turunen, E. & Hiilamo, H. (2016) Miten köyhät selviytyvät Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 81:2, 150–160.
- Jacquot, S. (2017) A policy in crisis. The dismantling of the EU gender equality policy. Teoksessa Kantola, J. & Lombardo, E. (toim.) *Gender and the Economic Crisis in Europe: Politics, Institutions and Intersectionality*. Basingstoke: Palgrave, 27–48.
- Jakonen, M. (2020) *Konflikti – Talous ja politiikka*. Helsinki: Into Kustannus.
- Jessop, B. & Sum, N.-L. (2006) *Beyond the Regulation Approach. Putting Capitalist Economies in their Place*. Cheltenham, UK and Northampton, MA: Edward Elgar.
- Julkunen, R. (2001) *Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, R. (2002) Timanttejäkin parempi ystävä? Hyvinvointivaltion murroksen sukupuolituneet seuraukset. Teoksessa Holli, A. M., Saarikoski, T. & Sana, E. (toim.) *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. Helsinki: WSOY, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta ja Sosiaali- ja terveysministeriö, 32–49.
- Julkunen, R. (2017) *Muuttuvat hyvinvointivaltiot: eurooppalaiset hyvinvointivaltiot reformoitavina*. Jyväskylä: SoPhi.
- Junkkari, M. (2016) Puoluelehdet ovat muuttuneet uutislehdistä lukemistoksi. *Helsingin Sanomat* 7.3.2016. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002889867.html>. Luettu 10.4.2021.
- Jänicke, M. (2005) Trend-setters in environmental policy: the character and role of pioneer countries. *European environment* 15:2, 129–142.
- Jääntti, M. (2010) Lapsiköyhyydestä Suomessa. Teoksessa Hämäläinen, U. & Kangas, O. (toim.) *Perhepiirissä*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 62–75.
- Järvensivu, P. (2016) *Rajattomasti rahaa niukkuudessa*. Like: Helsinki.
- Järvensivu, P. (2019) Biotalous ohitti ilmastotavoitteet: arvio Sipilän hallituksen ilmastopolitiikasta. *Politiikasta.fi*. <https://politiikasta.fi/biotalous-ohitti-ilmastotavoitteet-arvio-sipilan-hallituksen-ilmastopolitiikasta/>. Luettu 3.5.2021.
- Järvensivu, P., & Toivanen, T. T. (2018) Miten järjestää työ ja työllisyys ekologisen jälleenrakennuksen aikakaudella? Teoksessa Suoranta, A. & Leinikki, S. (toim.) *Rapautuvan palkkatyön yhteiskunta: mikä on työn ja toimeentulon tulevaisuus?* Tampere: Vastapaino, 44–61.
- Kaikkonen, R., Murto, J., Pentala-Nikulainen, O., Koskela, T., Virtala, E., Härkönen, T., Koskeniemi, T., Ahonen, J., Vartiainen, E. & Koskinen, S. (2018) *Alueellisen terveys- ja hyvinvointitutkimuksen perustulokset 2010–2015*. www.thl.fi/ath. Luettu 22.5.2018.
- Kainulainen, S. & Saari, J. (2018) Samassa veneessä: empatiakulujen poliittinen ulottuvuus Suomessa. *Politiikka* 60:4, 310–323.

- Kalela, J. (1989) *Työttömyys 1900-luvun suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Kantola, A. (2012) From Gardeners to Revolutionaries: The Rise of the Liquid Ethos in Political Journalism. *Journalism* 14:5, 606–626.
- Kantola, A. & Kananen, J. (2013) Seize the moment: Financial crisis and the making of the Finnish competition state. *New Political Economy* 18:6, 811–826.
- Kantola, A. M. & Kananen, J. (2017) Johdanto: Suomen malli. Teoksessa Kananen, J. (toim.) *Kilpailuvalltion kydyissä: Suomen hyvinvointimallin tulevaisuus*. Helsinki: Gaudeamus, 7–29.
- Kantola, J., Koskinen Sandberg, P. & Ylöstalo, H. (toim.) (2020) *Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia: Talouskriiseistä tasa-arvon kriiseihin*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kantola, J. & Lombardo, E. (2017) Gender and the politics of the economic crisis in Europe. Teoksessa Kantola, J. & Lombardo, E. (toim.) *Gender and the Economic Crisis in Europe: Politics, Gender and Intersectionality*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1–26.
- Kantola, J., Nousiainen, K. & Saari, M. (toim.) (2012) *Tasa-arvo toisin nähtynä: oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Karamessini, M. & Rubery, J. (toim.) (2014) *Women and austerity. The economic crisis and the future for gender equality*. Abingdon: Routledge
- Kari, M. (2016) *Suomen rahoitusmarkkinoiden murros 1980-luvulla. Oikeushistoriallinen tutkimus*. Helsinki: Into Kustannus.
- Karkkola, M. (2021) Marinin hallituksen perhevapaaudistus ei lisää työllisyyttä: Hintalappu 80 miljoonaa euroa – ”Tämä ei ole työllisyystoimi”. *Uusi Suomi* 16.2.2021. <https://www.uusisuomi.fi/uutiset/marinin-hallituksen-perhevapaaudistus-ei-lisaa-tyollisyytta-hintalappu-80-miljoonaa-euroa-tama-ei-ole-tyollisyystoimi/deed2770-2667-49d6-8b45-26a8b8bbaf9e>. Luettu 21.2.2022.
- Karvonen, S. & Salmi, M. (toim.) (2016) *Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla*. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.
- Katajamäki, H. (1985) *Työttömyys. Katsaus teorioihin, tutkimustuloksiin ja ratkaisuvaihtoehtoihin*. Työvoimapolitiittisia selvityksiä nro 64. Helsinki: Työvoimaministeriö. Suunnitteluosasto.
- Kay, J. & Salter, L. (2014) Framing the Cuts: An Analysis of the BBC’s Discursive Framing of the ConDem Cuts Agenda. *Journalism* 15:6, 754–772.
- Kela (2016a) Lääkekorvausten muutokset. <https://www.kela.fi/documents/10180/2673902/Laakekorvaukset.pdf/acb3dd89-9225-424c-bcf9-528bfd10d283>. Luettu 26.8.2021.
- Kela (2016b) Kela-korvauksiin muutoksia vuonna 2016. http://www.kela.fi/documents/10180/1169692/Esite_Laakekorvaus2016_VERKKO.pdf/f28546ec-c3e2-4e1b-ab18-a19581ce5f7f. Luettu 18.12.2017.
- Kempas, K. & Tegelberg, V. (2021) *Voittajien ja häviäjien Suomi: Asuntovarallisuuden uusjako*. Tampere: Vastapaino.
- Keskinen, S. (2016) From welfare nationalism to welfare chauvinism: Economic rhetoric, the welfare state and changing asylum policies in Finland. *Critical Social Policy* 36:3, 352–370.
- Keskinen, S., Norocel, O. C. & Jørgensen, M. B. (2016) The politics and policies of welfare chauvinism under the economic crisis. *Critical Social Policy* 36:3, 321–329.
- Keskitalo, E. (2008) *Balancing social citizenship and new paternalism. Finnish activation policy and street-level practice in a comparative perspective*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. Research Report 177. Helsinki: Stakes.

Kirjallisuus

- Kestilä-Kekkonen, E. (2016) Political Trust in Finland – High and Relatively Stable. <http://blogs.uta.fi/contre/2016/02/01/political-trust-in-finland-high-and-relatively-stable/> Luettu 21.12.2018.
- Kettunen, P. (2008) *Globalisaatio ja kansallinen me. Kansallisen katseen historiallinen kritiikki*. Tampere: Vastapaino.
- Kettunen, P. (2015) Hyvinvointivaltion yhteiskunta. Teoksessa Autto, J. & Nygård, M. (toim.) *Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimus*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 71–109.
- Kiander, J. (2002) 1930-luvun pulakausi ja 1990-luvun talouskriisi. Teoksessa Blomberg, H., Hannikainen, M. & Kettunen, P. (toim.) *Lamakirja. Näkökulmia 1990-luvun talouskriisiin ja sen historiallisiin konteksteihin*. Turku: Kirja-Aurora, 47–69.
- Kinnunen, K. (toim.) (2009) *Sairas köyhyys: Tutkimus sairauteen liittyvästä huono-osaisuudesta diakoniatyössä*. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Kinnunen, V. (2017) *Tavarat tiellä. Sosiologinen tutkimus esinesuhteista muutossa*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Kirsop-Taylor, N., Russel, D. & Winter, M. (2020) The contours of state retreat from collaborative environmental governance under austerity. *Sustainability* 12:7, 2761.
- Kissová, L. (2021) *Framing Welfare Recipients in Political Discourse. Political Farming through Material Need Assistance*. London: Palgrave Macmillan.
- Kivimäki, H., Luopa, P., Matikka, A., Nipuli, S., Vilkki, S., Jokela, J., Laukkarinen, E. & Paananen, R. (2014) *Kouluterveyskysely 2013, Pohjanmaan raportti*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). www.thl.fi/attachments/kouluterveyskysely/Maakuntaraportit/Pohjanmaa_2103.Pdf. Luettu 17.11.2017.
- Klatzer, E. & O'Hagan, A. (toim.) (2018) *Gender Budgeting in Europe. Developments and Challenges*. London: Palgrave Macmillan.
- Klatzer, E. & Schlager, C. (2014) Feminist perspectives on macroeconomics: Reconfiguration of power structures and erosion of gender equality through the new economic governance regime in the European Union. Teoksessa Evans, M., Hemmings, C., Henry, M., Madhok, S. & Waring, S. (toim.) *Feminist Theory Handbook*. London: Sage, 483–499.
- Klatzer, E. & Rinaldi, A. (2020) #nextGenerationEU“ leaves women behind: Gender impact assessment of the European Commission proposals for the EU recovery plan. https://alexandrageese.eu/wp-content/uploads/2020/07/Gender-Impact-Assessment-NextGenerationEU_Klatzer_Rinaldi_2020.pdf. Luettu 1.6.2022.
- Koch, M. (2020) The state in the transformation to a sustainable postgrowth economy. *Environmental Politics* 29:1, 115–133.
- Koivisto, M. (2002) Taloudesta, pankeista, kriiseistä. Teoksessa Suvanto, A. & Vesikansa, J. (toim.) *Modernismi taloustieteessä ja talouspolitiikassa*. O-ryhmä. Helsinki: Gaudeamus, 81–98.
- Koskiahio, B. (2021) Uusliberalismi kuin yhdeksänhenkinen kissa ja sosiaalisen kysymyksen ratkaiseminen. *Janus* 29:4, 386–397.
- Koskimaa, V., Rapeli, L. & Hiedanpää, J. (2021) Governing through strategies: How does Finland sustain a future-oriented environmental policy for the long term? *Futures* 125, 102667.
- Koskinen Sandberg, P. (2016) Non-decision making in the reform of equal pay policy - The case of Finnish gender equality legislation. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal* 35:4, 280–295.
- Koskinen Sandberg, P. (2018) The Corporatist Regime, Welfare State Employment, and Gender Pay Inequality. *NORA* 26:1, 36–52.

- Koskinen Sandberg, P. (2021) Wage politics and feminist solidarity: The case of a cartel regarding early education teachers' wages in the Finnish capital area. *Gender, Work and Organisation* <https://doi.org/10.1111/gwao.12628>.
- Kotakorpi, K. & Matikka, T. (2017) Revenue-maximizing top earned income tax rate in the presence of income shifting. *Nordic Tax Journal* 1/2017, 100–107.
- Krausmann, F., Wiedenhofer, D., Lauk, C., Haas, W., Tanikawa, H., Fishman, T., Miatto, A., Schandl, H. & Haberl, H. (2017) Global socioeconomic material stocks rise 23-fold over the 20th century and require half of annual resource use. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 114:8, 1880–1885.
- Krugman, P. (2015) The Austerity Delusion. *The Guardian*, 29.4.2015. <https://www.theguardian.com/business/ng-interactive/2015/apr/29/the-austerity-delusion>. Luettu 19.2.2023.
- Kuhar, R. & Paternotte, D. (toim.) (2017) *Anti-Gender Campaigns in Europe: Mobilizing against Equality*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Kuisma, M. (2004) *Kahlittu raha, kansallinen kapitalismi. Kansallisen Osake-Pankki 1940–1995*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 973. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kuismanen, M. & Spolander, M. (2012) Finanssikriisi ja finanssipolitiikka Suomessa. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 108:2, 69–80.
- Kujala, A. (2006) *Paperiliiton historia 1906–2005. Paperiteollisuuden työmarkkinasuhteet ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Paperiliitto.
- Kuusela, K.-M. (2017) *Työllisyyskatsaus, joulukuu 2016*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2016062121946>. Luettu 7.11.2018.
- Kuusterä, A. & Tarkka, J. (2012) *Suomen Pankki 200 vuotta II. Parlamentin pankki*. Helsinki: Otava.
- Kylä-Laaso, M. & Koskinen Sandberg, P. (2020) Affective institutional work and ordoliberal governance: Gender equality in parliamentary debates on the Competitiveness Pact in Finland. NORA. DOI: 10.1080/08038740.2019.1697749.
- Kylä-Laaso, M., Koskinen Sandberg, P., & Hokkanen, J. (2021) Gender equality and the feminized public sector in the affective struggles over the Finnish Competitiveness Pact. *Gender, Work & Organization* 28:4, 1507–1523.
- Kyyrä, T. (2002) *Funktionaalinen tulonjako Suomessa. VATT-tutkimuksia 87*. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuslaitos.
- Laffer Center (2011) The Laffer Curve. www.laffercenter.com. Luettu 26.4.2021.
- Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) (2014) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos.
- Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. (2014) Lapsiperheiden toimeentulo lamasta lamaan. Teoksessa Vaarama, M., Moisio, P. & Karvonen, S. (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos, 198–215.
- Lamont, M. & Duvoux, N. (2014) How neo-liberalism has transformed France's symbolic boundaries? *French Politics, Culture & Society* 32:2, 58–75.
- Lamont, M. & Fournier, M. (toim.) (1992) *Cultivating Differences: Symbolic Boundaries and the Making of Inequality*. Chicago: University of Chicago Press.
- Latour, B. (2022) *Matkalla Maahan – Poliittikka ja uusi ilmastojärjestys*. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, M. (2014) *Maa-ilma. Materialistisen kulttuuriteorian lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, M. (2021) Johdatus teokseen Kulttuuri ja yhteiskunta. Teoksessa Lehtonen, M. (toim.) *Kulttuuri & yhteiskunta. Kulttuurintutkimuksen klassikkotekstejä*. Tampere: Vastapaino, 7–25.

- Leinonen, J. (2004) *Families in struggle. Child Mental Health and Family Well-being in Finland During the Economic Recession of the 1990s: The Importance of Parenting*. Helsinki: Stakes.
- Le Quéré, C., Korsbakken, J. I., Wilson, C., Tosun, J., Andrew, R., Andres, R. J., Canadell, J. G., Jordan, A., Peters, G. P. & van Vuuren, D. (2019) Drivers of declining CO₂ emissions in 18 developed economies. *Nature Climate Change* 9:3, 213–217.
- Liikanen, S.-L. (2017) *Köyhät ritarit. Luottamus köyhyyskirjoituskilpailuun osallistuneiden lapsiperheiden vanhempien kirjoituksissa*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Lilja, R. & Santamäki-Vuori, T. (1992) *Näkökulmia työttömyyden kohtaantoon Suomessa*. Tutkimuksia 41. Helsinki: Työväen taloudellinen tutkimuslaitos.
- Lillqvist, E., Kavonius I. K. & Pantzar, M. (2020) ”Velkakello tikittää”: julkisyhteisöjen velka suomalaisessa mielikuvastossa ja tilastoissa 2000–2020. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 116:4, 581–607.
- Lindberg, M. (2021) *Staying Afloat. Studies on the subjective wellbeing and coping strategies of families with children in Finland*. Turku: Åbo Akademi.
- Lindberg, M., Autto, J. & Nygård, M. (2019) Lapsiperheiden kotitalouden strategiat taloudellisen epävarmuuden ja perhepoliittisten muutosten aikana. *Janus* 27:1, 3–20.
- Lindberg, M., Nygård, M. & Nyqvist, F. (2018) Risks, coping strategies and family well-being: evidence from Finland. *International Journal of Sociology and Social Policy* 38:11/12, 1116–1132. <https://doi.org/10.1108/ijssp-04-2018-0064>.
- Lindblom, S. (2002) *Kansankodin tuolla puolen. Hyvinvointivaltion tilivelvollisuuden tarkastelua*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, sosiaalipolitiikka. VATT-julkaisu 34. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Lindholm, C. (2015) *Viis taloudesta! 5 myyttiä, jotka romuttavat hyvinvoinnin*. Tampere: Vastapaino.
- Lindholm, C. (2019) *Totuudenjälkeinen talouspolitiikka. Thatcherista Trumpiin*. Tampere: Vastapaino.
- Lombardo, E. (2017) Austerity politics and feminist struggles in Spain: Reconfiguring the gender regime? Teoksessa Kantola, J. & Lombardo, E. (toim.) *Gender and the Economic Crisis in Europe: Politics, Institutions and Intersectionality*. Basingstoke: Palgrave, 209–231.
- Lounasmeri, L. (2017) Revisiting the spheres of public discussion. *Journalism Practice* 11:10, 1302–1318.
- Luonnonvarakeskus (Luke) (2020) *Ruoka- ja luonnonvaratilastojen e-vuosikirja 2020: Tilastoja maataloudesta, metsäsektorilta sekä kala- ja riistataloudesta*. Helsinki: Luonnonvarakeskus.
- Luukka, T. (2021) Hallitus on vakavan keskustelun edessä. *Helsingin Sanomat* 24.4.2021, A6–A7.
- Lähde, V. (2013) *Niukuuden maailmassa*. Tampere: Niin & näin.
- Mankiw, G. N. (2006) *The Macroeconomist as Scientist and Engineer*. http://scholar.harvard.edu/files/mankiw/files/macroeconomist_as_scientist.pdf?m=1360042085. Luettu 22.8.2021.
- Massa, I. (2009) Vihreä sopimus uutena yhteiskuntapolitiikan strategiana. *Janus* 17:3, 231–247.
- Massey, D. (2021) Talouden sanastot. Teoksessa Lehtonen, M. (toim.) *Kulttuuri & yhteiskunta. Kulttuurintutkimuksen klassikkotekstejä*. Tampere: Vastapaino, 287–305.
- Matikainen, J., Ojala, M., Horowitz, M. & Jääsaari, J. (2020) *Media ja yleisön luottamuksen ulottuvuudet: Instituutiot, journalismi ja mediasuhde*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Mazzucato, M. (2013) *The entrepreneurial state: Debunking private vs. public sector myths*. London: Anthem Press.
- Mazzucato, M. (2021) *Mission Economy: A Moonshot Guide to Change Capitalism*. London: Penguin.
- McKenzie, L. (2015) *Getting By. Estates, Class and Culture in Austerity Britain*. Bristol: Policy Press.
- Meckling, J. & Allan, B. B. (2020) The evolution of ideas in global climate policy. *Nature Climate Change* 10:5, 434–438.
- Miettinen, T. (2018) Kolme myyttiä uusliberalismista. *Politiikasta.fi* 15.10.2018. <https://politiikasta.fi/kolme-myyttia-uusliberalismista/>. Luettu 24.8.2021.
- Mikkola, H. & Räsänen, T. (2021) Kela-korvausten pienentyminen näkyy erityisesti pienituloisten korvauksissa – onko sairaanhoitovakuutusjärjestelmä reilu? <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/6258>. Luettu 19.1.2022.
- Milanovic, B. (2017) *Tuloerot globalisaation aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.
- Mills, C. W. (2015) *Sosiologinen mielikuviutus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Mirowski, P. (2009) Postface: defining neoliberalism. Teoksessa Mirowski, P. & Plehwe, D. (toim.) *The Road from Mont Pèlerin. The Making of the Neoliberal Thought Collective*. Cambridge, MA & London: Harvard University Press, 417–455.
- Morris, L. (2016) The moral economy of austerity: Analysing UK welfare reform. *The British Journal of Sociology* 67:1, 97–117.
- Muhonen, T. (2016) Eläkkeisiin ja työttömyyseen historiallinen leikkaus – näin paljon se rokottaa. *Iltä-Sanomat* 24.11.2016. <https://www.is.fi/taloussanomat/omaraaha/art-2000004879316.html>. Luettu 19.12.2022.
- Myllymäki, A. (1982) *Elvytys, etujärjestöt ja valtion rooli. Julkisoikeudellinen tutkimus vuosien 1977–1979 elvytyspolitiikasta ja sen vaikutuksesta talousjärjestelmämme toimintakykyyn sekä valtion rooliin*. Hallintotieteiden laitos. Julkisoikeuden julkaisusarja 1982:1. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Mykkänen, J. (2017) Kuka päättää hyvinvointimallin tulevaisuudesta? Teoksessa Kananen, J. (toim.) *Kilpailuvalltion kydyissä: Suomen hyvinvointimallin tulevaisuus*. Helsinki: Gaudeamus, 97–127.
- Nelson, M. K. & Smith, J. (1999) *Working Hard and Making Do: Surviving in Small Town America*. Berkeley: University of California Press.
- Newman, J. (2015) Austerity, aspiration and the politics of hope. *Compass*, June 3. <https://www.compassonline.org.uk/austerity-aspiration-and-the-politics-of-hope/>. Luettu 23.4.2021.
- Newman, N., Fletcher, R., Schulz, A., Andi, S. & Kleis Nielsen, R. (2020) Reuters Institute Digital News Report. University of Oxford. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-06/DNR_2020_FINAL.pdf.
- Newman, J. & Clarke, J. (2015) States of imagination. Teoksessa Hall, S., Massey, D. & Rustin, M. (toim.) *After Neoliberalism? The Kilburn Manifesto*. London: Lawrence & Wishart, 99–115.
- Niemi, M. (2021) Kehittämistoiminta Suomessa – takana vuosikymmenen notko, edessä pandemian jälkeinen maailma. <https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2021/kehittamistoiminta-suomessa-takana-vuosikymmenen-notko-edessa-pandemian-jalkeinen-maailma/>. Luettu 3.6.2021.
- Nio, I. & Sihto, M. (1987) Työttömyyden rakenne 1980-luvun alkupuoliskolla. Teoksessa Nio, I. & Sihto, M. (toim.) *Kolme näkökulmaa työttömyyteen*. Työvoimapolitiittisia selvityksiä nro 72. Helsinki: Työvoimaministeriö. Suunnitteluosasto, 69–114.
- Nyby, Josefine (2020) *Politicising Finnish family policy reform 2007–2017*. Dissertation thesis. Åbo: Åbo Akademi University Press.

- Nygård, M. (2015) Hyvinvointivaltioista kilpailuvaltio? Teoksessa Autto, J. & Nygård, M. (toim.) Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 136–166.
- Nygård, M. (2020). *Välfärdsstat i förändring. Socialpolitiska reformer i Västeuropa på 2000-talet*. Lund: Studentlitteratur.
- Nygård, M., Campbell-Barr, V. & Krüger, N. (2013) The financial crisis and recent family policy reforms in Finland, Germany and the United Kingdom: is there a connection? *Journal of Comparative Social Work* 2, 1–33.
- Nygård, M. & Krüger, N. (2012) Poverty, families and the investment state. The impact of social investment ideas on family policy discourses in Finland and Germany. *European Societies* 14:5, 755–777.
- Nygård, M., Nyby, J. & Kuisma, M. (2019) Discarding social investment and redistribution in the name of austerity? The case of Finnish family policy reforms 2007–2015. *Policy & Society* 38:3, 519–536. <https://doi.org/10.1080/14494035.2019.1655834>.
- O'Dwyer, M. (2018) Making sense of austerity: The gendered ideas of European economic policy. *Comparative European Politics* 16, 745–761.
- O'Dwyer, M. (2019) Expertise in European Economic Governance—A Feminist Analysis. *Journal of Contemporary European Research* 15:2, 162–178.
- O'Hagan, A. (2017) Gender budgeting in Scotland: a work in progress. *Administration* 65:3, 17–39.
- O'Hara, M. (2015) *Austerity Bites. A Journey to the Sharp End of Cuts in the UK*. Bristol: Policy Press.
- Ojala, M. (2017) *The Making of Global Elite: Global Economy and the Davos Man in Financial Times 2001–2011*. Helsinki: Unigrafia.
- Ojala, M. (2018) Puolueettoman journalismin aika on ohi. *Politiikasta.fi* 27.11.2018. <https://politiikasta.fi/puolueettoman-journalism-in-aika-on-ohi/>. Luettu 10.4.2021.
- Ojala, M. (2021) Doing away with the sovereign: Neoliberalism and the promotion of marked discipline in European economic governance. *New Political Economy* 26:1, 203–2015.
- Ojala, M. & Harjuniemi, T. (2016) Mediating the German ideology: Ordoliberal framing in European press coverage of the Eurozone crisis. *Journal of Contemporary European Studies* 24:3, 414–430.
- Ólafsson, S., Daly, M., Kangas, O. & Palme, J. (2019) *Welfare and the Great Recession. A Comparative Study*. Oxford: Oxford University Press.
- van Oorschot, W. (2007) Culture and social policy: developing a field of study. *International Journal of Social Welfare* 16, 129–239.
- van Oorschot, W. & Halman, L. (2000) Blame of Fate, Individual or Social? An International Comparison of Popular Explanations of Poverty. *European Societies* 2:1, 1–28.
- van Ootegem, L. & Spillemaecker, S. (2010) With a Focus on Well-being and Capabilities. *The Journal of Socio-Economics* 39, 384–390.
- Ostry, J. D., Loungani, P. & Furceri, D. (2016) Neoliberalism: Oversold? *Finance & Development* 53:2. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2016/06/ostry.htm>.
- Outinen, S. (2015) *Sosiaalidemokraattien tie kansantalouden ohjailusta markkinareaktioiden ennakkointiin. Työllisyys sosiaalidemokraattien politiikassa Suomessa 1975–1998*. Väitöskirja. Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto. Helsinki: Into Kustannus.

- Outinen, S. (2016) Nykyinen talouspolitiikka ruokkii muukalaisvihamielisyyttä. *Politiikasta.fi* 1.6.2016. <https://politiikasta.fi/nykyinen-talouspolitiikka-ruokkii-muukalaisvihamielisyytta/>. Luettu 25.8.2021.
- Outinen, S. (2021) Syrjäyttökö aktivointi aktiivisen työvoimapolitiikan? Osallisuuden ja toimijuuden muuttuvat suhteet aktivointitoimien valmistelussa 1991–2018. Teoksessa Kettunen, P. (toim.) *Työntekijän osallisuus. Mitä se on ja mitä sillä tavoitellaan*. Helsinki: Gaudeamus, 149–177.
- Outinen, S. (2021) From Democratic Economic Regulation to Embracing Financial Capitalism. Nordic Social Democrats, Employment and Emerging Globalization 1975–1998. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Paavonen, T. (2005) Reunalta keskiöön. Suomi ja Länsi-Euroopan integraatio toisen maailmansodan jälkeisellä kaudella. Teoksessa Pernaa, V. & Niemi, M. K. (toim.) *Suomalaisen yhteiskunnan poliittinen historia*. Helsinki: Edita, 225–243.
- Parviainen, A. (2014) Mediassa paras ekonomisti on pankkiekonomisti. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 110:4, 574–581.
- Patomäki, H. (2013) *The great eurozone disaster: From crisis to global new deal*. London: Zed Books.
- Pearson, R. & Elson, D. (2015) Transcending the impact of the financial crisis in the United Kingdom: towards Plan F – a feminist economic strategy. *Feminist Review* 109:1, 8–30.
- Pekkarinen, J. (1985) Rahoitusmarkkinoiden muutospainetta. *Oikeus* 1985:1, 3–11.
- Pekkarinen, J. & Vartiainen, J. (1993) *Suomen talouspolitiikan pitkä linja*. Porvoo: WSOY.
- Phelan, S. (2014) *Neoliberalism, Media and the Political*. New York: Palgrave Macmillan.
- Plehwe, D. (2009) Introduction. Teoksessa Mirowski, P. & Plehwe, D. (toim.) *The Road from Mont Pèlerin. The Making of the Neoliberal Thought Collective*. Cambridge, MA & London: Harvard University Press, 1–44.
- Polanyi, K. (2001) *The Great Transformation. The Political and Economic Origins of Our Time*. Boston, MA: Beacon Press.
- Ponticelli, J. & Voth, H.-J. (2011) *Austerity and Anarchy: Budget Cuts and Social Unrest in Europe, 1919–2009*. Discussion Paper Series No. 8513. Centre for Economic Policy Research.
- Pramuk, J. (2021) Biden signs \$1,9 trillion Covid relief bill, clearing way for stimulus aid, vaccine aid. *CNBC* 11.3.2021. <https://www.cnn.com/2021/03/11/biden-1point9-trillion-covid-relief-package-thursday-afternoon.html>. Luettu 10.4.2021.
- Preston, P. & Silke, H. (2014) Ireland – from neoliberal champion to “the eye of the storm”. *Javnost – The Public* 21:4, 5–23.
- Puoskari, P. (1992) *Talouspolitiikan funktiot ja instituutiot. Teorian rekonstruktio ja elvytyksen talouspoliittinen anatomia*. Väitöskirja. Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto.
- Puoskari, P. (2002) *Laman varjo ja sateenkaari. Talouspoliittinen päiväkirja*. Helsinki: Edita.
- Quinn, S. (2017) Gender budgeting in Europe: what can we learn from best practice? *Administration* 65:3, 101–121.
- Raeijmaekers, D. & Maesele, P. (2015) Media, pluralism and democracy: What’s in a name? *Media, Culture & Society* 37:7, 1042–1059.
- Rai, S. M., Hoskyns, C. & Thomas, D. (2014) Depletion: The Cost of Social Reproduction. *International Feminist Journal of Politics* 16:1, 86–105.
- Rainio-Niemi, J. (2008) *Small State Cultures of Consensus. State Traditions and Consensus-Seeking in the Neo-Corporatist and Neutrality Policies in Post-1945 Austria and Finland*. Doctoral Dissertation. Helsinki: Faculty of Social Sciences, University of Helsinki.

- Railo, E. & Ruohonen, S. (2016) Vaalikampanjat ja julkisuuden agenda. Teoksessa Grönlund, K. & Wass, H. (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 28, 76–94.
- Rajamäki, T. (2019) Sadat lukijat kertoivat HS:lle kokemuksiaan vanhustenhoidosta – Emeritaprofessori kävi kirjoitukset läpi, ja hänen mukaansa Suomella on nyt kaksi vaihtoehtoa. *Helsingin Sanomat* 8.2.2019. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-200005993584.html>. Luettu 3.6.2021.
- Rakennepoliittinen ohjelma talouden kasvuedellytysten vahvistamiseksi ja julkisen talouden kestävyysvajeen umpeen kuromiseksi. 29.8.2013. <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1043920/rakennepoliittinen-ohjelma.pdf/80a7dcb0-98fo-4853-974f-1d25f4be5f3a>.
- Ranki, R. (2000) *Haltia vai haltija? Harri Holkerin hallituksen talouspoliittinen ministerivaliokunta*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, valtio-oppi. Helsinki: Editi.
- Ranki, R. (2012) *Niin siinä käy kun omistaa. Tarinaa valtionyhtiöistä*. Helsinki: Editi.
- Rautio, P. (2022) Saksan selkäranka on tehty seteleistä. *Helsingin Sanomat* 13.4.2022. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000008746121.html>. Luettu 13.4.2022.
- Reese, E. (2011) *They Say Cutback, We Say Fight Back! Welfare Activism in an Era of Retrenchment*. New York: Russel Sage Foundation.
- Rehn, O. (1996) *Corporatism and Industrial Competitiveness in Small European States. Austria, Finland and Sweden, 1945–95*. Dissertation. Oxford: University of Oxford.
- Reini, K. & Nyqvist, F. (2017) Sense of mastery differences between working-age Swedish- and Finnish-speaking Finns: a population-based study. *Scandinavian Journal of Public Health* 45:4, 404–410.
- Reunanen, E. & Koljonen, K. (2014) *Toimittajan sanansijat*. Tampere: Tampere University Press.
- Riipinen, K. (2018) Valtionosuuksien pieneneminen pakottaa kunnat vimmaiseen sopeuttamiseen – ”arvokeskustelu ennen vaaleja tarpeen”. <https://kuntalehti.fi/uutiset/talous/valtionosuuksien-pieneneminen-pakottaa-kunnat-vimmaiseen-sopeuttamiseen-arvokeskustelu-ennen-vaaleja-tarpeen/>. Luettu 17.12.2022.
- Ristikari, T., Törmäkangas L., Lappi, A., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Merikukka, M., Hautakoski, A., Pekkarinen, E. & Gissler, M. (2016) *Suomi nuorten kasvuympäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista*. Helsinki: Terveys- ja hyvinvoinnin laitos ja Nuorisotutkimusverkosto.
- Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin III, F. S., Lambin, E. & Foley, J. (2009) Planetary boundaries: exploring the safe operating space for humanity. *Ecology and society* 14:2, 32.
- Rodríguez, R. R. (2020) Framing austerity in Spain: The Influence of sources and economic policies over the media discourse. *Journalism Practice* 16:6, 1100–1116.
- Roppola, J. (2015) Kansa haluaa leikkauksia ja veroja, ei lisävelkaa. *Helsingin Sanomat* 16.4.2015. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002816729.html>. Luettu 24.6.2021.
- Ronkainen, A. (2021) Euroopan unionin talouspolitiikka koronakriisin jälkeen. *Poliittinen talous* 9:1, 106–117.
- Ronkainen, S., Suikkanen, A. & Kunnari, M. (2014) Tieteellinen tieto ja tutkimuksen kansallinen tehtävä. Teoksessa Muhonen, R. & Puuska, H-M. (toim.) *Tutkimuksen kansallinen tehtävä*. Tampere: Vastapaino, 87–118.
- Rosendahl, J. & Ercanbrak, A. (2015) ‘Sick Man of Europe’. Finland Agonises over Austerity. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/finland-economy-idUSL8N1363J620151111>. Luettu 10.2.2021.
- Russel, D. & Benson, D. (2014) Green budgeting in an age of austerity: a transatlantic comparative perspective. *Environmental Politics* 23:2, 243–262.

- Ryner, M. J. (2015) Europe's ordoliberal iron cage. Critical political economy, the euro area crisis and its management. *Journal of European Public Policy* 22:2, 275–294.
- Ryner, M. J. (2018) Neoliberalisation of European Social Democracy. Teoksessa Cahill, D., Cooper, M., Konings, M. & Primrose, D. (toim.) *The SAGE Handbook of Neoliberalism*. Los Angeles: Sage Reference, 248–259.
- Saari, H. (2013) *Eero Heinäluoma. Tasavallan vahva mies*. Helsinki: Minerva.
- Saari, J. (2010) Suomalainen konsensus: Korpilammen konferenssi (1977) käännekohtana. *Yhteiskuntapolitiikka* 75:5, 469–487.
- Saari, J. & Kari, M. (2006) Sosiaali- ja terveystalouden nopeasti muuttunut politiikkalohko. Teoksessa Raunio, T. & Saari, J. (toim.) *Eurooppalaistuminen. Suomen sopeutuminen Euroopan integraatioon*. Helsinki: Gaudeamus, 140–180.
- Saari, M. (2016) *Samapalkkaisuus – neuvoteltu oikeus. Naisten ja miesten palkkaeriarvoisuus poliittisena ja oikeudellisena kysymyksenä korporatistisessa Suomessa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Sajari, P. (2013) Euroalueen säästöt loukkaavat perusoikeuksia. *Helsingin Sanomat* 27.4.2013. <https://www.hs.fi/talous/art-2000002634870.html>.
- Salmi, M. & Kestilä, L. (2019) *Toimeentulokokemukset ja hyvinvoinnin erot alakoululaisten perheissä. Tuloksia Kouluterveyskyselyn 2017 vanhempien aineistosta*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. (2014) Lapsiperheiden vanhemmat työelämässä. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 26–37.
- Salmi, M., Lammi-Taskula, J. & Sauli, H. (2014) Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 82–105.
- Salmi, M., Närvi, J. & Lammi-Taskula, J. (2016) Köyhyys, toimeentulokokemukset ja hyvinvointi lapsiperheissä. Teoksessa Karvonen, S. & Salmi, M. (toim.) *Lapsiköyhyys Suomessa 2010–Luvulla*. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, 12–44.
- Saló, S. (2017) *The Curious Prevalence of Austerity: Economic Ideas in Public Debates on the Eurozone Crisis in Ireland and Finland, 2008–2012*. Firenze: European University Institute.
- Sanders, D. & Gavin, N. (2004) Television news, economic perceptions and political preferences in Britain, 1997–2001. *The Journal of Politics* 66:4, 1245–1266.
- Sassen, S. (2018) *Karkottamisen logiikka. Brutaali ja monimutkainen maailmantalous*. Tampere: Vastapaino.
- Sauramo, P. (1999) Tulonjako työn ja pääoman välillä. Missä mennään? *Talous ja yhteiskunta* 27:4, 19–22.
- Save the Children (2015) *The urban disadvantage. State of the world's mothers*. <http://pelastakalapsset.fi/bin.directo.fi/@Bin/e373f915e3ecc177655de51721d916fb/1454940091/application/pdf/3356803/SOWM%202015%20lr.pdf>. Luettu 9.2.2016.
- Schweiger, G. & Graf, G. (2015) *A Philosophical Examination of Social Justice and Child Poverty*. London: Palgrave MacMillan.
- Schäfer, A. & Streeck, W. (2013) Introduction: Politics in the age of austerity. Teoksessa Schäfer, A. & Wolfgang, S. (toim.) *Politics in the age of austerity*. Cambridge & Malden: Polity Press, 1–25.
- Seuri, A. & Orjasniemi, S. (2019) Sipilän hallituksen talous- ja budjettipolitiikka. *Politiikasta.fi*. <https://politiikasta.fi/sipilan-hallituksen-talous-ja-budjettipolitiikka/>. Luettu 3.6.2021.

- Silfverberg, K. (2011) Loppukesän lumekiristystä. *Helsingin Sanomat* 19.8.2011. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004824253.html>. Luettu 31.8.2021.
- Simola, A. & Reunanen, E. (2010) *Kaikki toistaiseksi hyvin. Kansainvälinen finanssikriisi talousjournalismissa*. Tampere: Tampereen yliopisto, journalismin tutkimusyksikkö.
- Sironen, J. & Saastamoinen, U. (toim.) (2014) *Köyhyys – syitä ja seurauksia*. Helsinki: EAPN.
- Sitra (2021) Uusi raportti vahvistaa: tiukat ilmastotavoitteet voidaan saavuttaa niin, että talous samalla kasvaa. <https://www.sitra.fi/uutiset/uusi-raportti-vahvistaa-tiukat-ilmastotavoitteet-voidaan-saavuttaa-niin-etta-talous-samalla-kasvaa/>. Luettu 21.5.2021.
- Sorsa, V. P. (2017) Riittävätkö rahat yhteiseen hyvinvointiin? Teoksessa Kananen, J. (toim.) *Kilpailuvallion kydyissä: Suomen hyvinvointimallin tulevaisuus*. Helsinki: Gaudeamus, 69–96.
- Stanley, L. (2014) “We’re reaping what we sowed”: everyday crisis narratives and acquiescence to the age of austerity. *New Political Economy* 19:6, 895–917.
- Stiglitz, J. E., Sen, A. & Fitoussi, J.-P. (2009) *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/118025/118123/Fitoussi+Commission+report>. Luettu 4.12.2017.
- Stockhammer, E. (2006) Is the NAIRU theory a Monetarist, New Keynesian, Post Keynesian or a Marxist theory? *Department of Economics Working Paper Series, 96. Inst. für Volkswirtschaftstheorie und -politik, WU Vienna University of Economics and Business, Vienna*. <<http://epub.wu.ac.at/1278/>>. Katsottu 22.8.2021.
- Suomen luonnonsuojeluliitto (SLL) (2019) Analyysi: Sipilän hallitus oli ympäristölle tappiollinen. <https://www.sll.fi/app/uploads/2019/03/Hallituskausiarvio.pdf>. Luettu 2.5.2021.
- Suomi, J. (2008) *Kohti sinipunaa. Mauno Koiviston aika 1986–1987*. Helsinki: Otava.
- Sutinen, T. (2016) Hallitus leikkaa pienituloisilta, mutta välttelee sen sanomista suoraan. *Helsingin Sanomat* 6.4.2016. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002894982.html>. Luettu 26.1.2022.
- Sääski, N. (1984) Pitkäaikaistyöttömyys. *Työvoimakatsaus* 1984:4, 10–17.
- Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) (2014) *Hallituksen rakennepoliittisilla uudistuksilla on sukupuoli*. <https://tane.fi/-/hallituksen-rakennepoliittisilla-uudistuksilla-on-sukupuoli>. Luettu 3.6.2021.
- Tasa-arvovaltuutettu (2018) *Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle*. Helsinki: Tasa-arvovaltuutetun toimisto.
- Taylor-Gooby, P. (2004) New risks and social change. Teoksessa Taylor-Gooby, P. (toim.) *New Risks, New Welfare. The Transformation of the European Welfare State*. Oxford: Oxford University Press, 1–28.
- Tcherneva, P. R. (2020) *The case for a job guarantee*. John Wiley & Sons.
- Teittinen, P. (2017) Feminismi saapui Suomen talouskeskusteluun. Asiantuntijat vaativat hallitukselta sukupuolivaikutusten arviointia. *Helsingin Sanomat* 16.1.2017. <https://www.hs.fi/talous/art-2000005046650.html>. Luettu 3.6.2021.
- Teivainen, T. (2002) *Enter economism, exit politics. Experts, economic policy and the damage to democracy*. London: Zed Books.
- Terraneo, M. (2016) A longitudinal study of deprivation in European countries. *International Journal of Sociology and Social Policy* 36:5/6, 379–409. <https://doi.org/10.1108/IJSSP-05-2015-0058>.

- Teräväinen-Litardo, T. (2015) Negotiating green growth as a pathway towards sustainable transitions in Finland. Teoksessa Bäckstrand, K. & Kronsell, A. (toim.) *Rethinking the Green State: Environmental governance towards climate and sustainability transitions*. London: Routledge.
- Therborn, G. (2014) *Eriarvoisuus tappaa*. Tampere: Vastapaino.
- Tienhaara, K. (2014) Varieties of green capitalism: economy and environment in the wake of the global financial crisis. *Environmental Politics* 23:2, 187–204.
- Tienhaara, K. (2018) *Green Keynesianism and the global financial crisis*. London: Routledge.
- Tilastokeskus (2020) Bruttokansantuotteen volyymin vuosimuutos. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_kansantalous.html#Bruttokansantuotteen%20volyymien%20vuosimuutos. Luettu 16.2.2021.
- Tilastokeskus (2021) Suomi lukuina, Kansantalous. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_kansantalous.html. Luettu 8.4.2021.
- Toivanen, T. (2021) A Player Bigger Than Its Size: Finnish Bioeconomy and Forest Policy in the Era of Global Climate Politics. Teoksessa Backhouse, M., Lehmann, R., Lorenzen, K., Lühmann, M., Puder, J., Rodríguez, F. & Tittor, A. (toim.) *Bioeconomy and Global Inequalities*. Palgrave Macmillan, 131–149.
- Toivanen, T. & Järvensivu, P. (2019) Onko Green New Dealista Euroopan pelastajaksi? *Politiikasta.fi*. <https://politiikasta.fi/onko-green-new-dealista-euroopan-pelastajaksi/>. Luettu 2.6.2021.
- Toivanen, T., Vaden, T., Majava, A., Järvensivu, P., Lähde, V. & Eronen, J. T. (2021) Teollinen murros ekohyvinvointivaltiossa: Mitä teollisuuden vähähiilitekartat kertovat suomalaisen kestävyysmurroksen edellytyksistä? *Alue ja ympäristö* 50:2, 8–27.
- Toivonen, H. (2019) Hallitus leikkasi koulutuksesta yli 690 miljoonaa – eduskuntavaaleissa puolueet haluavat taas näytettyä koulutuksen puolustajina. *Turun Sanomat* 17.3.2019. <https://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/4515956/Hallitus+leikkasi+koulutuksesta+yli+690+miljoonaa++eduskuntavaaleissa+puolueet+haluavat+taas+nayttaytya+koulutuksen+puolustajina>. Luettu 15.1.2021.
- Tollefson, J. (2021) COVID curbed carbon emissions in 2020 – but not by much. *Nature*. <https://www.nature.com/articles/d41586-021-00090-3>. Luettu 20.3.2021.
- Tooze, A. (2018) *Crashed: How a decade of financial crises changed the world*. London: Allan Lane.
- Tooze, A. (2021a) America's Race to Net Zero. *The New Statesman* 21.4.2021. <https://www.newstatesman.com/world/north-america/2021/04/america-s-race-net-zero>. Luettu 3.6.2021.
- Tooze, A. (2021b) Janet Yellen and Mario Draghi Have One Last Job. *Foreign Policy* April 1. <https://foreignpolicy.com/2021/04/01/janet-yellen-mario-draghi-italy-united-states-technocrats-capitalist-democracy/>. Luettu 22.8.2021.
- Tuchman, G. (1972) Objectivity as a strategic ritual: An examination of newsmen's notions of objectivity. *American Journal of Sociology* 77:4, 660–679.
- Tuomala, M. (2019) *Markkinat, valtio & eriarvoisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Turunen, M. (2013) *Pohjanmaan väestö, sen hyvinvointi ja terveys sekä sosiaali- ja terveystalouselujärjestelmän toimivuus. Kansalliseen vertailuun perustuvaa trenditietoa vuosilta 2005–2011*. Vaasan yliopiston julkaisuja, selvityksiä ja raportteja 186. www.uva.fi/fi/research/publications/orders/database/?julkaisu=718. Luettu 17.11.2017.
- Tutkijoiden julkilausuma (2017) Suomen metsänkätösuunnitelmat kiihdyttävivät ilmastonmuutosta ja heikentäisivät luonnon monimuotoisuutta. <https://bios.fi/julkilausuma/>. Luettu 2.6.2021.

- Uimonen, R. (1984) *Kovaa peliä penneillä. Pekka Oivion ja Pentti Somerton valtakausi tulopoliitikassa 1975–1981*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Uimonen, R. (2012) *Rautakoura. Per-Erik Lundh*. Helsinki: Minerva.
- Uusitalo, R. (2015) Maailman seitsemänneksi varakkain. Akateeminen talousblogi. <http://blog.hse-econ.fi/?p=6897>. Luettu 3.8.2021.
- Vaalitutkimus, 2021. Kiinnittyminen puolueisiin. <https://www.vaalitutkimus.fi/resurssit/demokratiaindikaattorit/kiinnittyminen-puolueisiin/>. Luettu 10.4.2021.
- Vaarama, M., Moisio, P. & Karvonen, S. (toim.) (2010) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Vadén, T., Lähde, V., Majava, A., Toivanen, T., Eronen, J. T., & Järvensivu, P. (2019a) Onnistunut irtikytkentä Suomessa? *Alue ja ympäristö* 48:1, 3–13.
- Vadén, T., Majava, A., Toivanen, T., Järvensivu, P., Hakala, E. & Eronen, J. T. (2019b) To continue to burn something? Technological, economic and political path dependencies in district heating in Helsinki, Finland. *Energy Research & Social Science* 58, 101270.
- Vadén, T., Lähde, V., Majava, A., Järvensivu, P., Toivanen, T., Hakala, E. & Eronen, J. T. (2020) Decoupling for ecological sustainability: A categorisation and review of research literature. *Environmental Science & Policy* 112, 236–244.
- Valkonen, J. (2018) Johdanto. Teoksessa Valkonen, J. (toim.) *Häiritsevä yhteiskuntatutkimus*. Rovaniemi: Lapland University Press, 5–20.
- Van Horn, R. & Mirowski, P. (2009) The rise of the Chicago school of economics and the birth of neoliberalism. Teoksessa Mirowski, P. & Plehwe, D. (toim.) *The Road from Mont Pèlerin. The Making of the Neoliberal Thought Collective*. Cambridge, MA & London: Harvard University Press, 139–178.
- Valtionkonttori (2022) www.valtionkonttori.fi. Luettu 14.1.2022.
- Veronmaksajat (2021) Palkansaajan veroprosentit 2021. <https://www.veronmaksajat.fi/luvut/Laskelmat/Palkansaajan-veroprosentit/#85e1766>. Luettu 8.4.2021.
- Vesa, J. (2016) *Päätöksenteon avoimuus ja medioituminen Suomen konsensusdemokratiassa*. Helsinki: Unigrafia.
- Vihola, T. (2000) *Rahan ohjaaja. Yhdyspankki ja Merita 1950–2000*. Helsinki: Merita.
- Weeks, K. (2011) *The Problem with Work: Feminism, Marxism, Antiwork Politics, and Postwork Imaginaries*. Durham: Duke University Press.
- Weiner, E. & MacRae, H. (2017) Opportunity and setback? Gender equality, crisis and change in the EU. Teoksessa Kantola, J. & Lombardo, E. (toim.) *Gender and the Economic Crisis in Europe: Politics, Institutions and Intersectionality*. Basingstoke: Palgrave, 73–94.
- Wessel, D. (2017) What we learned from Reagan’s tax cuts. *Brookings Institution* 8.12.2017.
- Wiedmann, T., Lenzen, M., Keyßer, L. T. & Steinberger, J. K. (2020) Scientists’ warning on affluence. *Nature communications* 11:1, 1–10.
- Williams, R. (1977) *Marxism and Literature*. Oxford: Oxford University Press.
- Wishart, I. (2012) ECB “will do whatever it takes to save the euro”. *Politico* 26.7.2012. <https://www.politico.eu/article/ecb-will-do-whatever-it-takes-to-save-the-euro/>. Luettu 10.4.2021.
- Woodford, M. (2008) *Convergence in Macroeconomics: Elements of the New Synthesis*. Prepared for the session “Convergence in Macroeconomics?” at the annual meeting of the American Economics Association, New Orleans, January 4. http://www.columbia.edu/~mw2230/Convergence_AEJ.pdf. Katsottu 22.8.2021.
- Wuokko, M. (2019) The curious compatibility of consensus, corporatism, and neoliberalism: The Finnish business community and the retasking of a corporatist welfare state. *Business History* 63:4, 668–685.

- Yliaska, V. (2015) *Tehokkuuden toiveuni. Uuden julkisjohtamisen historia Suomessa 1970-luvulta 1990-luvulle*. Helsinki: Into Kustannus.
- Yliaska, V. (2017) Valtiomanagerismi ja yritystuet – jälkiekspansiivisen hyvinvointivaltion muodonmuutoksia. *Niin & näin* 4, 57–69.
- Young, B., Bakker, I. & Elson, D. (toim.) (2011) *Questioning Financial Governance from a Feminist Perspective*. London: Routledge.
- Ylönen, M. & Remes, M. (2015) *Velkatohtorit. Kuinka Eurooppa unohti historian ja oppi rakastamaan talouskuria*. Helsinki: Into.
- Ylöstalo, H. (2020) Depoliticisation and repoliticisation of feminist knowledge in a Nordic knowledge regime: The case of gender budgeting in Finland. *NORA*. Special issue: Feminist perspectives to the economy within transforming Nordic welfare states. <https://doi.org/10.1080/08038740.2020.1727008>.
- Yrjänä, J. (2018) *Rahan perässä, vallan kintereillä. Suomalaisen talousjournalismin historia*. Helsinki: Otava.
- Ziidan, A. (2016) Näyttävien mielenosoitusten vuosi 2015 – hallituksen leikkaukset sekä maahanmuuttokysymys saivat suomalaiset kaduille. *Yle*. <https://yle.fi/uutiset/3-8563123>. Luettu 10.2.2021.

